

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Denisa Bodečková

Snoezelen jako terapeutická metoda

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Eva Urbanovská, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Snoezelen jako terapeutická metoda“
vypracovala pod vedením školitele samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 3. 4. 2020

.....

Podpis

Mé poděkování patří paní Mgr. Evě Urbanovské, Ph.D. za její odborné konzultace, ochotu a podnětné rady. Dále bych chtěla touto cestou poděkovat profesorům na VIA University College a dánským institucím za poskytnutí cenných kontaktů a informací, které mi umožnily vypracovat praktickou část této práce. V neposlední řadě děkuji mojí rodině za jejich podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Koncept Snoezelen.....	7
1.1 Vymezení pojmu.....	7
1.2 Historie	8
1.2.1 Vývoj Snoezelenu ve světě.....	8
1.2.2 Snoezelen v České republice	11
1.2.3 Současná podoba metody	12
2 Východiska konceptu Snoezelen	14
2.1 Základní schéma	14
2.2 Yerkes Dodsonův zákon.....	15
2.3 Terapeut – průvodce	17
2.4 Realizace hodiny ve Snoezelenu	18
3 Snoezelen prostředí.....	20
3.1 Vybavení multismyslového prostoru.....	20
3.2 Typy multismyslových místností.....	22
4 Využití Snoezelenu	24
4.1 Snoezelen jako volnočasová aktivita.....	24
4.2 Snoezelen jako podpůrná edukační metoda.....	24
4.3 Snoezelen jako terapeutická metoda.....	25
5 Klientela	27
5.1 Mentální a vícenásobné postižení.....	27
5.2 Demence	28
5.3 Psychiatrická populace	29

5.4	Poruchy autistického spektra	30
5.5	Jiné cílové skupiny	31
II.	Praktická část.....	33
6	Cíle a výzkumné otázky	33
7	Metodologie	34
8	Design výzkumu	36
9	Zpracování a interpretace výsledků výzkumného šetření	38
9.1	Aktivitetshuset Skriversvej, Viborg	38
9.1.1	Pobyt v multismyslové místnosti Snoezelen č. 1	40
9.1.2	Pobyt v multismyslové místnosti Snoezelen č. 2	42
9.2	Katrinehaven, Viborg	47
9.3	Landsbyen Sølund, Skanderborg	50
9.4	Specialbørnehaven Solsikken Silkeborg	53
9.5	Skovbo Børnecenter, Skanderborg	56
10	Výsledky a diskuze.....	58
	Závěr.....	61
	Použitá literatura.....	62
	Seznam zkratk	
	ANOTACE	

Úvod

Když se řekne slovo Snoezelen, spousta lidí se na Vás bude dívat udiveně a požádá Vás, abyste ono divné slovo vyslovili ještě jednou. Snoezelen je mnohdy spojován s něčím speciálním a „magickým“. Ostatně o tom, že je Snoezelen světem kouzel mluví většina literatury. My ovšem spatřujeme kouzlo Snoezelenu v jeho obyčejnosti a prostotě, které bychom mimo jiné touto prací chtěli připomenout. Považujeme za důležité uvědomit si, že Snoezelen není pouze něco, co děláme dvě hodiny každé úterý a čtvrtek. I když se tomu na první pohled nemusí zdát, Snoezelen je součástí každodenního běžného života a může jej praktikovat úplně každý. Procházka v lese, dobrá káva nebo zimní večer u praskajícího krbu. To všechno a mnohem víc může být smyslový zážitek, který nám přináší radost. A právě o tom koncept Snoezelen je.

Osobně jsme se poprvé s konceptem Snoezelen setkali při studiu na vysoké škole, a když jsme si jej později v průběhu exkurzí v 1. ročníku měli možnost vyzkoušet na vlastní kůži, zaujal nás natolik, že jsme se rozhodli tématu věnovat v rámci bakalářské práce. Inspirací se nám stala Skandinávie, kterou jsme si v rámci studijního pobytu vybrali hned dvakrát a jejíž úroveň školských, zdravotnických a sociálních služeb dosahuje vysoké kvality.

Hlavním cílem bakalářské práce je shrnout dosavadní poznatky o konceptu Snoezelen a na základě osobní zkušenosti ze zahraničí poskytnout komplexní pohled na problematiku. První kapitola teoretické části vymezuje pojem Snoezelen, jeho vývoj v čase, ve světě i u nás. Druhá kapitola je věnována teoretickým východiskům koncepce, o které se opíráme v praktické části práce. Třetí kapitola obsahuje popis samotného multismyslového prostředí. Čtvrtá kapitola pak pojednává o možnostech uplatnění metody v praxi a plynule přechází v poslední pátou kapitolu věnující se vybraným cílovým skupinám.

Empirická část bakalářské práce se zabývá popisem a charakteristikou multismyslových zařízení Snoezelen v pěti vybraných institucích v regionu Midtjylland (Střední Jutsko) v Dánském království. Její součástí je rovněž osobní zkušenost s realizací Snoezelen lekce. Pro účely výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní výzkum, při kterém byla použita metoda otevřeného pozorování, polostrukturovaného rozhovoru a obsahové analýzy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Koncept Snoezelen

1.1 Vymezení pojmu

Pojem Snoezelen je novotvar, jenž vznikl spojením dvou holandských slov: *snuffelen* a *doezelen*. Tato slova lze do češtiny přeložit jako: cítit (ve spojení s čichovými vjemy) a dřítat nebo pospávat. Obě tato slova charakterizují podstatu Snoezelenu, a tedy smyslovou stimulaci a relaxaci. S označením Snoezelen se lze setkat v Evropě, v Izraeli a Japonsku. V jiných státech můžeme narazit na jeho podobné obměny jako například Snoozelen, Snozolen či Snoozelum. V českém jazyce pro tento výraz vhodný ekvivalent nemáme, a tudíž se běžně používá původní označení Snoezelen. V Americe a v Austrálii je zakotvený anglický pojem Multisensory Environment (multismyslové prostředí), zkráceně MSE. Tato synonymní přípona MSE se k termínu Snoezelen připojuje od roku 2012 se záměrem prohloubení mezinárodní spolupráce a sjednocení konceptu jako celku (Filatova 2014; Hulsegge a Verheul 1987).

V průběhu let bylo formulováno množství definic, které nám přibližují, čím vlastně Snoezelen je. Mezinárodní Asociace sdružující odborníky i zájemce o tuto metodu, International Snoezelen Association (ISNA), vymezuje Snoezelen jako: „... *prostředí, které vytváří pocity pohody, uvolnění, zklidnění, ale také aktivizuje, stimuluje a probouzí zájem, řídí a klasifikuje podněty, vyvolává vzpomínky, organizuje komplexní rozvoj, snižuje pocity strachu a úzkosti, vyvolává pocity jistoty a bezpečí, podporuje socializaci a rozvoj vztahů, přináší radost.*“ (in Filatova a Janků 2010, str. 18).

Autoři Kok, Peter a Choufour (2000) shledávají základní princip metody Snoezelen v poskytnutí individuální a přirozené sensorické stimulaci v prostředí, které je nestresující a přijatelné, a ve kterém není za potřebí rozvíjet vyšší kognitivní oblasti, jakými jsou například procesy paměti a myšlení.

Nová definice konceptu Snoezelen byla představena a přijata zástupci ISNA-MSE v roce 2012 v Alabamě v USA. Přední představitelé zde vymezili metodu Snoezelen jako dynamické prostředí intelektuálního vlastnictví, které nabízí smyslovou stimulaci a je založeno na propojeném a citlivém vztahu mezi klientem, zkušenou doprovázející osobou a kontrolovaným prostředníkem. Tento přístup je řízen etickými principy a lze jej

aplikovat při vzdělávání ve volnočasových aktivitách či v terapii v prostředí k tomu speciálně vyhrazeném (ISNA-MSE nedat.).

Pro zalíbení zmíním také možné definice, které uvádí nizozemští odborníci Hulsegge a Verheul (1987, s. 31): „*Snoezelen is creating authentic experienes for those who are different.*“, nebo „*Snoezelen is a selective offer of primary stimuli in an atractive setting.*“ Oba autoři však zdůrazňují, že uvedené definice nám poskytují pouze částečný obraz o tom, čím ve skutečnosti Snoezelen je. K opravdovému porozumění podstaty Snoezelenu můžeme totiž, dle autorů, dojít pouze skrze vlastní zážitek a zkušenost.

1.2 Historie

Následující kapitola se věnuje událostem, které předcházely samotnému vzniku metody Snoezelen. Dozvíme se v ní, jak se Snoezelen vyvíjel ve světě, ale také jaké byly jeho počátky u nás, v České republice. Pozornost bude věnována také situaci v Dánském království. Na závěr bude představena současná podoba metody.

1.2.1 Vývoj Snoezelenu ve světě

První náznaky vedoucí ke vzniku samotného konceptu Snoezelen sahají do 60. let 20. století. V té době dva američtí psychologové, Cleland a Clark (1966), provádí výzkum, ve kterém se zaměřují na zlepšení komunikačních schopností a dovedností a dosažení pozitivních změn chování u osob s mentálním postižením ve speciálně upravených místnostech zvaných *Sensory cafeteria* (Smyslová samoobsluha či Kavárna smyslů). Zde byly postiženým jedincům žijícím v ústavech poskytovány smyslové podněty, které dle autorů měly prvotně vést k rozvoji osobnosti (Mertens 2003).

Na tento výzkum navázali počátkem 70. let 20. století, Ad Verheul a Jan Hulsegge, kteří v holandském ústavním zařízení rozvíjejí obdobný smyslový přístup jako spontánní volnočasovou aktivitu pro osoby s těžším mentálním a kombinovaným postižením. Jako reakce na problematickou práci s klienty se složitým postižením byly vybudovány první speciální pokoje, které se diametrálně odlišovaly od běžného prostředí, ve kterém tito jedinci trávili svůj čas. Hlavní myšlenkou přitom stále zůstávalo nalezení vhodného způsobu komunikace mezi skupinou lidí s postižením a intaktní populací. Hulsegge a Verheul později budují v centru De Hartenberg tzv. sensorický stan, ve kterém se pokouší stimulovat smysly dětí s postižením skrz nabídku nejrůznějších předmětů. Tuto iniciativu oceňuje nejen vedení zařízení, ale především

rodiče postižených dětí, pro které existovala v tehdejší době jen velmi omezená nabídka aktivit. Oba vychovatelé nadále tento počín rozvíjí a v roce 1978 vzniká v instituci první velmi jednoduchá multismyslová místnost s velkou koulí na stropě, jenž byla naplněna inkoustem a vodou. Po několika přestavbách tak v Nizozemsku pod vedením Hulsegge a Verheula vzniká Centrum Snoezelen De Hartenberg, které obsahuje několik místností a které zdárně funguje dodnes (Janků 2010; Hulsegge a Verheul 1987).

V průběhu 80. a 90. letech 20. století se Snoezelen rozšiřuje i do dalších zemí světa, zejména pak do Norska, Dánska, Finska, Švédska, Belgie, Velké Británie, Německa, USA, Kanady, ale i do Polska. Největší zastoupení má však stále ve svém rodišti, v Nizozemí. V Německu je pak koncept nejrozvinutější po odborné stránce. Samotné slovo Snoezelen se v průběhu krátkého období stává registrovanou značkou britské firmy ROMPA. Objevovat se začínají také nové přístupy a pojmy multismyslové stimulace, jako například smyslové divadlo, multismyslové prostředí či multismyslové místnosti (Filatova 2014; Vitásková 2014; Fajmanová a Chovancová 2018).

Původně zakladatelé koncepce Snoezelen opomenuli veškeré její teoretické zázemí. Chyběly požadavky a také jednotnost ve vedení, což vedlo k intuitivní práci zaměřené výhradně na libost a nelibost jeho uživatelů. Na Snoezelen se nahlíželo pouze a výlučně jako na volnočasovou aktivitu navozující uvolnění a relaxaci. Až později se koncepce stala atraktivní možností podpory smyslového vnímání u jedinců s postižením. Dnes již víme, že práce v multismyslovém prostředí musí být promyšlená, jasná a smysluplná. Neodborný postoj může totiž vést k chaosu, pasivitě, dezorientaci či dokonce k přehlčení uživatelů vjemy (Ackermann 2012; Filatova a Janků 2010; Pagliano 2001).

Koncepce Snoezelen se také několik let orientovala především na jedince s mentálním postižením. Dnes již však víme, že je díky své funkčnosti a flexibilitě využívána nejrůznějšími skupinami jedinců, a to od narození až po stáří. Snoezelen našel uplatnění na poli paliativní péče, v psychiatrii, ale také například u klientů s diagnózou ADHD, autismem či demencí. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se Snoezelen postupně stal součástí nejrůznějších zařízení (nemocnic, škol, ústavů, rehabilitačních center atd) a našel uplatnění jak v rezortu školství, zdravotnictví, tak i sociálních věcí (Průvodce konceptem Snoezelen; Filatova a Janků 2010; Truschková 2007).

V roce 2002 vznikla Mezinárodní Snoezelen Asociaci (ISNA). Založena byla zakladatelem konceptu Adem Verheulem a prof. Dr. Kristou Mertens, která stojí za řadou výzkumů, mimo jiné také v oblasti preventivního působení Snoezelenu v oblasti syndromu vyhoření. V roce 2012 se ISNA rozpadla na dvě organizace – ISNA-Snoezelen professional pod vedením prof. Mertens a ISNA-MSE, kterou založil Ad Verheul. Obě organizace se zaměřují na rozvoj konceptu Snoezelen na vědecké úrovni, na publikační činnost, výzkumy, mezinárodní kongresy a v neposlední řadě také na spolupráci s odborníky, organizacemi a institucemi. ISNA-MSE je tvořena 15člennou radou tvořenou odborníky z oblasti psychologie, pedagogiky, psychiatrie, speciální pedagogiky i neurologie. Je volena na 3 roky, schází se jedenkrát ročně a volí také prezidenta organizace, kterým je v současné době dánský pedagog, Maurits Eijgendaal (Filatova 2014).

Snoezelen v Dánsku

V průběhu studijního pobytu v Dánském království jsme měli jedinečnou možnost navštívit některá Snoezelen zařízení. Ta se neomezují pouze na místnosti, nýbrž zde najdeme také několik Snoezelen domů, se kterými jsme se setkali poprvé v životě. V současné době existuje v Dánsku celkem 10 Snoezelen domů, z nichž první dva zmíněné jsem navštívili:

- Snoezelenhuset i Solbo, Specialbørnehaven Solsikken, Silkeborg Kommune¹
- Snoezelhuset Guldhornet, Landsbyen Sølund, Skanderborg Kommune
- Snoezelhuset i Specialbørnehaven Kornvangen, Esbjerg Kommune
- Snoezel i SOSU Nord Future Lab, Hjørring Kommune
- Snoezel i SOSU Nord Future Lab, Aalborg Kommune
- Plejecenter Øster Elkær, Fredericia Kommune
- Snoezelhuset i Helsingør, Helsingør Kommune
- Snoezelhuset i Gentofte, Gentofte Kommune
- Snoezelhuset på Vestegnen, Brøndby Kommune
- Snoezelhuset i Maribo, Lolland Kommune

Podrobnějšímu popisu Snoezelen domů a místností se blíže věnujeme v praktické části bakalářské práce. Zde jsem se zaměřili jak na vybavení, tak na funkčnost i způsob práce

¹ Samostatná správní jednotka. Municipality. Dánské království je rozděleno do 5 regionů a 98 komun.

v jednotlivých zařízeních. K nahlédnutí a případnému srovnání je přiložena také fotodokumentace.

Veškeré Snoezelen domy v Dánsku lze vyhledat na webových stránkách asociace Snoezel Netvaerket i Denmark. Účelem asociace je pomoci shromažďovat, rozvíjet a šířit znalosti a zkušenosti týkající se konceptu Snoezelen. Její internetové stránky slouží jako platforma k publikování vědeckých článků, výměně informací, ale také k inspiraci návrhů interiérů domů a pokojů. Asociace klade důraz i na vzdělávání v této oblasti. Organizuje nejrůznější setkání, výroční zasedání, zveřejňuje zajímavé akce a události týkající se konceptu. V tomto roce také opět nabídne hromadnou dopravu na mezinárodní konferenci ISNA-MSE, která se letos koná v belgickém Monsu (<https://www.snoezelnet.dk/>).

1.2.2 Snoezelen v České republice

V 90. letech 20. století do Československa přicházejí zejména z Dánska a Nizozemí projekty, které se zabývají problematikou vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V tomto období se k nám dostává i koncept Snoezelen. První multismyslové místnosti na našem území se však nesečkaly s velkým úspěchem, a to i přes to, že k nám většina z nich byla dopravena v bezchybné originální podobě. Největší problém byl spatřován v nedostatečném odborném vzdělání a praxi personálu. Roli v tehdejší Československu sehrálo také poválečné období a z ní přirozeně plynoucí a potřebná sterilita, která se promítla také do bílé barvy prvních Snoezelen místností (Filatova 2014).

Za rozvoj Snoezelenu v České republice vděčíme především psychologce PhDr. Haně Stachové, která se s konceptem seznámila v letech 1997 a 2000 v průběhu své stáže ve Francii. Po svém návratu se o Snoezelen začala zajímat více a navázala spolupráci se speciální pedagožkou Renátou Filatovou, která se od roku 1999 věnuje výrobě a vývoji kompenzačních a didaktických pomůcek pro speciální pedagogiku. Do historie Snoezelenu se zapsal i rok 2002. V té době Filatova a Stachová vybudovaly Snoezelen místnost v centru pro osoby se zdravotním postižením Čtyřlístek v Ostravě. Jednalo se o první modrozelenou místnost, která měla zásadní vliv na celou řadu Snoezelen místností po celé České republice (Filatova 2014; Filatova a Janků 2010).

První dochovaná zmínka o vývoji konceptu na našem území je z roku 1997, kdy byl Snoezelen zařazen do výuky na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

V Brně a Blansku vznikaly ve stejném období pod dohledem speciálních pedagogů ze zahraničí také první Snoezelen místnosti.

Na základě poznání doposud nevídaných možností metody vybuodovala Filatova v roce 2009 první Vzdělávací centrum Snoezelen konceptu v Ostravě. Ve stejném roce proběhla na Pedagogické fakultě v Ostravě první Snoezelen konference. O dva rok později založila Filatova ve spolupráci s Janků Asociací konceptu Snoezelen České republiky (ASNOEZ, dnes ISNA – MSE, z.s.), která usiluje o prohloubení konceptu nejen u nás, ale i na Slovensku. Filatova se rovněž podílela na první ucelené publikaci Snoezelen v českém jazyce. V současnosti působí jako prezidentka ISNA-MSE v České a Slovenské republice, organizuje mezinárodní konference Snoezelen-MSE a sama se aktivně účastní mezinárodních konferencí v zahraničí (Filatova a Janků 2010; Filatova 2014; ISNA – MSE nedat.).

V roce 2017 zorganizovala ISNA – MSE, z.s. IV. mezinárodní konferenci v Ostravě pod názvem Snoezelen-MSE a jeho současné trendy. Rok 2018 byl věnován přípravám na Světový kongres ISNA-MSE, který proběhl v Praze v roce 2019. Kromě konferencí pořádá ISNA – MSE, z.s. také workshopy, školení a akreditované kurzy pro odborníky i rodiče. V roce 2017 se uskutečnily první kurzy využití metody Snoezelen pro domácí péči, na kterých bylo proškoleny kolem 60 rodičů. Organizace nabízí i metodické vedení formou supervizních návštěv, které napomáhají jedinci či týmu pochopit a reflektovat vlastní práci (Výroční zpráva 2017).

Truschková (2007) upozorňuje na stále se zvyšující zájem o metodu Snoezelen, který se od doby svého vzniku ujal v mnoha zařízeních po celé republice. Patrný je také posun metody ze sféry ústavní do sféry sociální a školské. Je tedy zřejmé, že počátky metody jsou s její současnou podobou nesrovnatelné. Filatova a Janků pozorují v českém prostředí taktéž rozvoj ve zřizování tzv. snoezelenově zaměřených komplexů. Obě autorky se však shodují na tom, že by koncept Snoezelen měl být i na dále vnímán mnohem šířeji, než tomu bylo doposud (Filatova 2014; Filatova a Janků 2010).

1.2.3 Současná podoba metody

Podoba metody Snoezelen se za několik let své existence proměnila hned v několika ohledech. Patrná je bezpochyby změna v chápání jejího využití. Kromě osob s různým druhem postižení, demencí, chronických onemocnění či pacientů v psychiatrické péči, našel Snoezelen uplatnění také u intaktní populace. Napomáhá zvládat zátěžové situace, nabízí sebezkušenost,

uvolnění i relaxaci. Snoezelen tak, jak ho známe dnes, je jednoduše využíván všemi lidmi (Hrčová 2016; Filatova 2014).

Zásadní posun je sledován i v selekci stimulů v multismyslových zařízeních. Tato změna vzniká jako reakce na současnou situaci ve společnosti, která je podněty přesytená. Mimo jiné s sebou přináší také větší nároky na připravenost terapeuta, jehož práce by ve Snoezelen místnosti měla být jasně strukturovaná, promyšlená, řízená a ku prospěchu rozvoji klienta. Jak uvádí Filatova (2014), vzdělaný terapeut je v současnosti pro rozvoj konceptu Snoezelen nepostradatelný.

Výrazná proměna metody pramení také z technických možností a vybavení, které nám současný MSE průmysl nabízí (Filatova 2014).

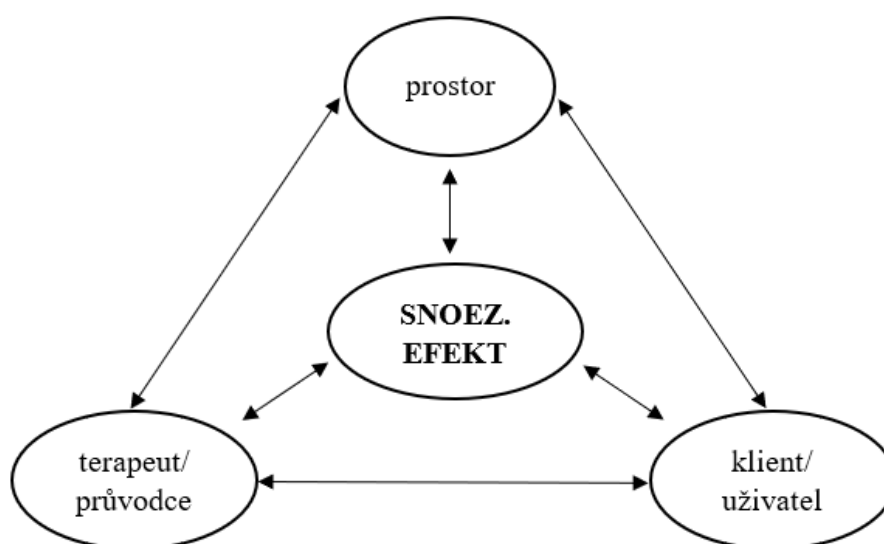
Velký důraz je v současnosti kladen světovými vzdělávacími centry Snoezelen-MSE konceptu i na vzdělávání v oblasti týmové spolupráce. Jak jsem přesvědčili, sestavení Snoezelen týmu je v zařízeních opomíjenou oblastí, a to nejen u nás, ale i v zahraničí. V Dánsku jsme často dostali kontakty na organizace, se kterými bychom mohli v rámci práce navázat spolupráci. Bohužel jsme se ve většině případů dozvěděli, že Snoezelen v zařízeních již neexistuje. Důvody byly různé – mateřská dovolená, nemoc, finance či nedostačující podpora ze strany vedení a spolupracovníků. Ta je nutná na všech úrovních. Bez nadšených kolegů se jednoduše neobejdete. I statistiky ISNA-MSE uvádí, že Snoezelen zaniká během dvou let tam, kde na něm pracují jeden až dva zaměstnanci. Ti zkrátka nejsou schopni z dlouhodobého hlediska takto obtížný koncept v praxi udržet. Z toho důvodu se v posledních letech stalo téma Snoezelen týmu zásadním pro každou mezinárodní konferenci, a to bez ohledu na to, v jaké zemi se zrovna odehrává (Filatova 2014).

2 Východiska konceptu Snoezelen

2.1 Základní schéma

Pod pojmem Snoezelen rozumíme uspořádané prostředí, které je uměle a záměrně naplánováno a vytvořeno, s ohledem na cílené účinky, které musí zahrnovat atmosféru bezpečí a důvěry. Logická uspořádanost a účelnost jsou pak základními rysy tohoto uměle vytvořeného prostředí. Schématicky lze metodu Snoezelen charakterizovat v tzv. „didaktickém trojúhelníku“, který vzniká harmonickým vztahem a souhrou tří činitelů, mezi něž zařazujeme uspořádaný prostor, klienta/uživatele a terapeuta/průvodce. Tyto tři faktory se vzájemně ovlivňují. Ve středu trojúhelníku se pak nachází Snoezelen efekt (Filatova a Janků 2010).

Speciálně uspořádaný prostor včetně vybavení plní v multismyslových místnostech velmi důležitou funkci. Významná je také terapeutova/průvodcova znalost o problematice a jeho cílená práce se smyslovými podněty. Zásadní roli hraje i vztah mezi klientem a terapeutem, který je zároveň předpokladem úspěšné spolupráce a splnění vytyčených cílů (Janků 2010).

Obrázek 1: Snoezelen trojúhelník (Filatova a Janků 2010)

Didaktický Snoezelen trojúhelník vyznačuje také tři nezbytné předpoklady pro práci v multismyslovém prostředí:

Příjemná vnější atmosféra (Prostor), která zahrnuje základní požadavky jako je příjemná teplota, tlumené osvětlení a dobře vyvětraná místnost.

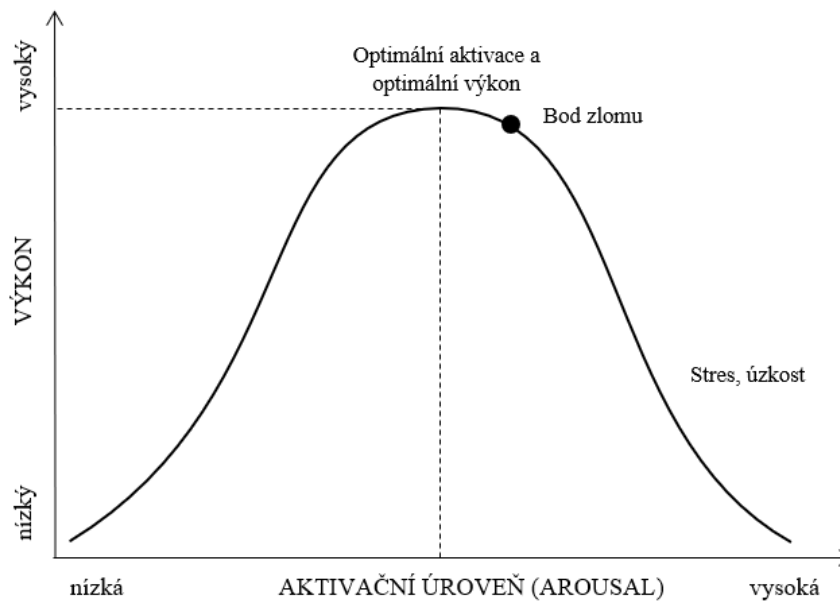
Otevřená vnitřní nálada terapeuta (Průvodce), která vyzařuje otevřenost a vnitřní klid k vlastním tělesným a emocionálním signálům.

Bezděčný záměr (Klient/Uživatel), který vyjadřuje připravenost k tomu, co je sdělováno jedincem, se kterým pracujeme (Mertens in Janků 2010).

Pakliže dodržíme všechny předpoklady a zásady, dojde k propojení všech tří ve schématu znázorněných složek a dostaví se Snoezelen efekt. Jeho délka, intenzita a schopnost zvědomění se dle Filatove (2014) odvíjí od zkušeností, vzdělání, profesí a v neposlední řadě také schopností sdílení a provázení klienta terapeutem.

2.2 Yerkes Dodsonův zákon

Dva američtí psychologové Robert M. Yerkes a John D. Dodson představili v roce 1908 tzv. Yerkes Dodsonův zákon, který pojednává o úzkém vztahu mezi výkoností a aktivační úrovní jedince (dle originálu arousal). Yerkes-Dodsonův zákon je někdy označován také jako „obrácená křivka U“ a dle slov Sørenena Lytzau, fyzioterapeuta v dánském Landsbyen Solund, nám jeho pochopení může v mnohém usnadnit práci s klienty v multimyslových zařízeních. Jeho princip znázorňuje následující obrázek (Yerkes a Dodson 1980).

Obrázek 2: Yerkes-Dodsonův zákon (Yerkes a Dodson 1980)

Množství a intenzita používaných smyslových podnětů se odráží na aktivační úrovni, a tedy i na výkonu klienta. Pakliže uživatel není ve Snoezelen dostatečně a vhodně stimulován, můžeme u něj pozorovat jistou ospalost až apatii. Jeho úroveň aktivace bude velmi nízká. K poklesu výkonu dojde i v případě, kdy bude uživatel zahlcen příliš intenzivními podněty a překročí tzv. bod zlomu. Tento stav je doprovázen mnoha příznaky, které jsou u každého klienta velmi individuální. Jedinec se může nadměrně potit, být neklidný, úzkostlivý či dokonce agresivní. Často zažívá pocity silného vzrušení, které však z důvodu svého zdravotního stavu nedokáže zpracovat. Takový jedinec může být nebezpečný pro své okolí i pro sebe samotného. Úkolem terapeuta je situaci zachytit a rozpoznat příznaky ještě předtím, než dojde k samotnému překročení zlomového okamžiku. V konkrétním případě může terapeut pustit klientovu relaxační hudbu nebo mu obléct zátěžovou vestu. Velmi jednoduše řečeno, omezí množství stimulů. Při práci se terapeut tedy snaží hodinu koncipovat tak, aby docházelo k optimální úrovni arousalu, který klientovi umožní ten nejlepší výkon (Cohen a kol. 2011; Yerkes a Dodson 1980; Lytzau 2019).

Důležité je podotknout, že uvedená křivka není pro všechny aktivity stejná. Vždy se odvíjí od složitosti dané aktivity (Cohen a kol. 2011; Yerkes a Dodson 1980).

2.3 Terapeut – průvodce

Snoezelen koncept se využívá v mnoha zařízeních, jimiž jsou: mateřské školy, základní školy, ústavní sociální péče, chráněné bydlení a dílny, rehabilitační zařízení či instituce pro seniory a hospice. Z toho důvodu je nutné se na metodu Snoezelen podívat z mnoha různých profesí a zapojit všechny, kteří s ní mohou pracovat. Rovina všech profesí, které se mohou aktivně metody zúčastnit, je opravdu široká. Terapeutem/průvodcem může být speciální pedagog, psychoterapeut, vychovatel, psycholog, rehabilitační pracovník, fyzioterapeut, pečovatel, ergoterapeut, muzikoterapeut či sociální pracovník. Zmíněné příklady nám neposkytují vyčerpávající seznam, nicméně se jedná o nejčastější profese, které se zabývají prací v multismyslovém prostředí (Janků 2010).

Ať už se však bude jednat o jakoukoli profesi, měl by průvodce splňovat jisté základní vlastnosti, mezi které patří empatie, bezmezná trpělivost, kreativita, sociální vnímavost a schopnost motivovat. Ponechalová (2009) dále uvádí dobré pozorovací schopnosti a akceptaci klienta. Všechny tyto vlastnosti je velmi obtížné měřit či empiricky zkoumat, přesto jsou u uvedených profesí nezbytné a velmi důležité. Terapeut/průvodce by měl navíc vždy brát v úvahu individuální schopnosti a předpoklady klienta. Nikdy klientovi nevnučuje svoje pocity. Zjednodušeně bychom mohli říci, že průvodce ve Snoezelenu by měl být zodpovědnou a kompetentní osobou (Janků 2010; Mertens 2002).

Odborná literatura (Mertens in Filatova a Janků 2010, Janků 2010, s. 134–135) navíc uvádí soubor několika zásad práce ve Snoezelenu, které strukturuje následovně:

- „Terapeut nebo průvodce by měl respektovat intimní, event. osobní prostor klienta.
- Terapeut by neměl na klienta naléhat nebo spěchat, protože se nedá určit délka a čas reakcí klienta.
- Terapie by měla mít svůj řád (začátek, přivítání – průběh – konec, rozloučení).
- Klient by měl terapeuta znát.
- Terapeut by měl znát momentální stav klienta, všimnout si signálů těla.
- Terapeut by měl mít možnost pozorovat, sledovat a aktivovat vytčené cíle, smysly a vlastnosti klienta. Měl by být schopen využívat různých úhlů pohledu na danou problematiku a přijímat a analyzovat závěry.

- Terapeut by měl sledovat vývoj a reakce klienta za určitý časový úsek. Dobu je nutné přizpůsobit možnostem svým i možnostem klienta (od neomezené po určitou).
- Nehledat stejné a verbální ukazatele úspěšnosti, nečekat jen na výkon klienta, uvědomit si také nonverbální ukazatele pozitivního efektu (mimika, gestikulace, dýchání, ad.).
- Terapeut nesmí hodnotit jen spokojenost a pozitivní reakce klienta, důležitým aspektem jsou i projevy lhostejnosti, inertnosti, pláče, údivu, neschopnosti se přizpůsobit, pomalá a pozvolná adaptace, veškeré negativistické projevy mimické, křik, apod.
- Je nutné respektovat změnu prostředí – brát v úvahu také cestu do místnosti Snoezelen a zpět.
- Individuální přístup – klientovi nemusí všechny podněty vyhovovat – např. příliš silné zvuky, nevhodné osvětlení, směsice podnětů – může nastat chaotické přesycení stimuly.
- Důležité jsou pro vztah terapeuta a klienta také tělesné kontakty, doteky a jejich formy. Hranice neexistují, všichni musí najít to, co je pro ně přirozené, co je již sexuální, co zvládají, atd.“

2.4 Realizace hodiny ve Snoezelenu

Jak již bylo několikrát zmíněno práce v multismyslové místnosti musí být dobře připravená a cílená tak, aby rozvíjela schopnosti klienta. Na začátku je důležité stanovit si cíle hodiny, které vycházejí z aktuální diagnostiky a stavu klienta. Terapeut zde může a měl by využít dostupných informací od rodičů, odborníků a dalších zúčastněných osob, které mu umožní klienta dobře poznat. Cílem pobytu v místnosti může být například uvolnění, posilování sociálních dovedností či zlepšení koncentrace (Fowler 2008, Filatova 2014, Filatova a Janků 2010).

Většinu stanovených cílů však není možné ihned naplnit, a proto je nezbytné, aby došlo k časovému rozložení hlavního cíle do dílčích úkolů. Jednotlivé úkoly jsou pak průběžně hodnoceny a přibližují nás k dosažení pozitivních výsledků (Filatova a Janků 2010).

S klienty lze ve Snoezelenu pracovat jak individuálně, tak skupinově. Zde je rovněž důležité zohlednit osobní schopnosti a potřeby klienta. Fowler (2008) v případě skupinové

formy práce nedoporučuje pracovat s více než pěti klienty. Ideální délka pobytu v místnosti se pak dle Filatove (2014) pohybuje v rozmezí od 30 do 45 minut. Současně však zdůrazňuje, že pravidelnost pobytu je mnohem podstatnější než jeho časové rozmezí. Velmi důležitá je struktura a jasně vymezená pravidla každého pobytu v místnosti. Před samotným zahájením hodiny si terapeut zvolí téma a ujistí se, že má shromážděny veškeré potřebné pomůcky. Na začátku hodiny by měl vždy proběhnout rituál, který je pro daného klienta pokaždé stejný a který signalizuje začátek stimulace. Může se jednat o vymyšlený pozdrav, úvodní písničku či zazvonění na zvoneček. Samotný program hodiny by měl pak obsahovat dvě části – aktivní a pasivní, jejichž časové rozložení není nijak striktně vymezeno. Terapeut si všímá reakcí klienta na prostředí i v průběhu terapie, a pokud zaznamená jakékoli znaky neklidu či stresu, měl by být schopen reagovat a nepříjemné pocity odstranit. Konec hodiny souvisle navazuje na aktivitu a je rovněž zakončen konkrétním rituálem. Velmi podstatnou částí pobytu je zpětná vazba a vyhodnocení, při které může terapeut vyzvat klienta k diskuzi o svých prožitcích. Součástí terapie jsou i záznamy o hodinách. Terapeut si pečlivě vede dokumentaci každého klienta, která může obsahovat výše zmíněné položky (hlavní cíl, dílčí cíle, pomůcky, evaluace). Tyto záznamy umožní terapeutovi adekvátní reflexi, která postupně povede ke zdokonalování jeho činnosti (Janků 2010; Fajmanová a Chovancová 2008; Filatova a Janků 2010).

3 Snoezelen prostředí

Pojem Snoezelen je velmi často spojován s onou zvláštní místností či jejím vybavením. Je však důležité si uvědomit, že Snoezelen je smyslovým zážitkem, aktivitou v prostředí, které můžeme rozdělit na dva základní typy, přirozené a plánované. Právě přirozené prostředí bývá v souvislosti s konceptem Snoezelen často opomíjeno. Toto prostředí představuje Snoezelen smyslový zážitek, který je součástí každodenního běžného života. Může se jednat o procházku v lese, v ZOO či pobyt u moře. Multismyslový svět se zkrátka nachází všude kolem nás. Jenže ne všichni lidé dokáží zpracovat velké množství a intenzitu smyslových podnětů, které nám tento svět nabízí. Hulsegge a Verheul (1987) si uvědomovali, že každodenní smyslový zážitek může být pro osoby s postižením velmi nepříjemný a zahlcující, a z toho důvodu vznikla potřeba vytvořit prostředí plánované a speciálně uspořádané. Pod tímto prostředím si lze představit Snoezelen domy, místnosti či koutky, které se vytváří s ohledem na specifické potřeby uživatelů. Ti pak dostávají možnost prostředí řídit. Plánované prostředí zkrátka nabízí něco, co může být v přirozených podmínkách obtížné, někdy až nemožné (Filatova 2014; Fowler 2008).

3.1 Vybavení multismyslového prostoru

Pro metodu Snoezelen je typické využívání rozmanitých pomůcek, jejichž nabídka se na trhu neustále rozšiřuje. Snoezelen pomůcky rozvíjí představivost, usnadňují vnímání i osvojování informací a v neposlední řadě zprostředkovávají zkušenosti u jedinců, kteří nemají přímý kontakt s vnějším světem. Je však nutné, aby byly pomůcky využívány uváženě a přiměřeně, vždy s ohledem ke klientele a k cílům. Velmi snadno může dojít k zahlcení podněty nebo k přesycení stimuly. Pokud terapeut pracuje s homogenní skupinkou, je pro něj snazší takovou místnost zařídit a rozhodnout se pro pomůcky. Výběr pomůcek pro práci ve Snoezelenu je obecně ovlivněn věkovou kategorií, počtem a potřebami klientů, představami terapeutů a v neposlední řadě také podmínkami místnosti samotné (Filatova a Janků 2010).

Mezi základní vybavení multismyslového prostoru patří především vodní postel, ve které je udržováno teplota okolo 28 °C. Chybět by neměly ani měkké polštáře, relaxační vaky, plyšové hračky, zrcadla, houpací síť, případně trampolína. Důležité je i technické vybavení místnosti, které nám umožňuje docílit světelných efektů pomocí vláken, UV světel, vodních válců, lamp či projektorů. Místnost by měla nabízet také podmínky pro stimulaci vybraných

smyslů. Zrakové vnímání lze podpořit umístěním bublinkového světelného válce, disko koule či barevného kotouče. Pro stimulaci sluchových vjemů se používají různé nahrávky, relaxační hudba, tibetské misky a jednoduché hudební nástroje (rolničky, bubínky, paličky, ...). Čich stimuluje pomocí aromalamp, parfémů, esencí, olejů a pro rozvoj hmatového vnímání slouží různé závěsné předměty, jemné koberce, plyšové hračky nebo nádoby s pískem, kamínky a šterkem. Velmi oblíbeným a uklidňujícím prvkem místnosti je míčkový bazén. Veškeré pomůcky mají ve Snoezelenu pestrý charakter a jejich použití se velkou mírou odvíjí od fantazie a kreativity terapeuta (Müller 2014; Fajmanová a Chovancová 2008; Opatřilová 2005).

Verheul a Mertens (in Janků 2010, s. 141) popsali základní místnost Snoezelenu, kterou je možno alternativně obměnit dle různorodosti klientely a která splňuje následující požadavky:

- „musí mít odpovídající teplotu (22–24 °C);
- musí být dobře větratelná a příjemně voňavá;
- musí být správně osvětlená;
- musí být vybavena pohodlnými sedačkami, lehátky, polštáři, pohodlnými dekami;
- musí mít dostatek místa pro ty, kteří se chtějí stranit okolí a vytvořit si osobní prostor samostatně;
- musí mít dostatek hudební techniky a zvukového materiálu (s možností přiměřeného ovládání hudby).“

Prostory, ve kterých je Snoezelen zřizován musí být bezpečné, bezbariérové, dostatečně izolované od rušivých vlivů. Důležitá je také jejich možnost variability a schopnost údržby. Veškerá využitá technika i pomůcky ve Snoezelenu musí navíc splňovat bezpečnostní opatření a předpisy tak, aby bylo zabráněno nehodám v důsledku jejich nesprávné manipulace. Přístroje by se měly po určité době kontrolovat a doplňovat (vodní tubusy, vodní matrace atd.). V místnosti by neměl chybět ani hasicí přístroj či telefon, kterým si v případě nouze můžeme přivolat pomoc (Müller 2014; Fajmanová a Chovancová 2008; Filatova 2014; Janků 2010).

3.2 Typy multismyslových místností

Každá Snoezelen místnost by měla být vytvořena pro jedince či skupinu jedinců s určitým typem potřeby nebo poruchy. Za základní místnost Snoezelenu je považována místnost bílá. Ponechalová (2009) mezi nejznámější typy dále řadí také tmavou a měkkou hravou místnost.

Pagliano (in Janků 2010) pak vymezuje dvanáct typů multismyslových místností, které označuje jako prototypy:

1. Bílý pokoj – jedná se o nejčastější prototyp využívaný převážně u dětí s kombinovaným a hlubokým mentálním postižením. Pokoj slouží zejména k relaxaci a je vybaven vodní postelí, světelnými bublinkovými válci, světelnými optickými vlákny a polštáři. Důležitá je i volná plocha pro promítání obrazců.

2. Šedý pokoj – slouží k redukci podnětů a používá se u dětí s poruchami pozornosti a soustředěním s cílem zvýšení pozornosti, ovládnutí a soustředění, snižování hyperaktivity. U dětí je vhodné využívat i tzv. vesty „se závaží“ („weighted vest“), které umožňují uvědomění si vlastního těla.

3. Tmavý pokoj – typický tmavými až černými zdmi, stropem i podlahou. Slouží k dosažení maximální stimulace, podpoře zrakového zájmu a schopností.

4. Zvuková místnost – je zvukotěsná, obložena dřevem. Poskytuje zvukovou stimulaci. Cílovou skupinou jsou zejména jednotlivci se sluchovým postižením. Mezi základní vybavení místnosti patří hudební nástroje, vibrační tabule či rezonanční desky.

5. Interaktivní místnost – je plná interaktivních spínačů, které díky okamžité reakci podporují rozvoj kognitivních schopností a fantazie. Najdeme zde malé či velké dotykové tabule, které je možné ovládat prstem, rukou, nohou, hlavou apod.

6. Vodní prostředí – zahrnující bazén s vodou, který je často využívám k rehabilitačním cvičením. Umožňuje rozvoj propriorecepce, pohybu, přispívá k celkovému psychomotorickému vývoji a uvědomění si vlastního těla.

7. Měkké hravé prostředí – bezriziková vypořádávaná místnost plná polštářů, měkkých kobereců a tvarů (pyramidy, válce, krychle a kostky). Poskytuje prostor pro

interaktivní a iniciativní hru, rozvíjí fantazii i kognitivní funkce. Vhodná především pro děti s tělesným postižením, zrakovými defekty, autismem a hyperaktivitou.

8. Přenosné prostředí – je malé, skládací zařízení sloužící k multismyslové simulaci zvolenými pomůckami. Nejčastěji se využívá u osob upoutaných na lůžku.

9. Virtuální prostředí – které díky připojení k počítači vytváří virtuální svět. Jeho účinky nejsou natolik probádané, nicméně není pochyb, že i tato technologie nabízí široké možnosti pro osoby s postižením.

10. Inkluzivní prostředí – lze popsat jako běžné přirozené prostředí (veranda, zahrada, hřiště) obohacené vybranými pomůckami.

11. Proměnlivý pokoj – můžeme přizpůsobovat a měnit, což umožňuje neustálou stimulaci a podporu dítěte, jeho dovedností i schopností. Prostředí můžeme přizpůsobit také projektům, aktuální událostem, slavnostem apod. tak, aby se pokoj po čase nestal pro klienta nudným a nezajímavým.

12. Sociální prostředí – představuje pomoc rodičům a jejich postiženým dětem v oblasti komunikace, sebepoznávání či ventilace emocí. V tomto prostředí mohou právě rodiče na vlastní oči zažívat výsledky stimulace. Slouží také jako uvolňovací prostředí pro personál, pro rozhovory či další činnosti.

4 Využití Snoezelenu

Jak uvádí Filatova, Janků (2010), ani samotní odborníci se neshodují v tom, čím koncept Snoezelen vlastně je. Tento fakt je přisuzován velkému množství definic a teorií, které Snoezelen vymezují. V současné době se však nejčastěji setkáme se třemi okruhy, ve kterých lze metodu Snoezelen aplikovat. Výběr vhodného okruhu se pak vždy odlišuje v závislosti od zaměření cílové skupiny i odborné kvalifikace terapeuta/průvodce. Z hlediska stanovení cílů každého pobytu ve Snoezelenu, je však nezbytně nutné určit, zda je tento koncept podpůrným edukačním opatřením, terapií či pouze volnočasovou aktivitou (Ponechalová 2009).

4.1 Snoezelen jako volnočasová aktivita

Již samotní zakladatelé považovali Snoezelen za výplň volného času. Původně se tato oblast týká zvláště osob s mentálními deficity, a to zejména s jeho těžšími stupni. Jedná se o nabídku plnohodnotného trávení volného času, kterou mohou využívat děti, mládež a dospělí, především pak senioři. Mezi nejdůležitější zásady v tomto prostředí řadíme volnost, svobodu volby a dostatek prostoru v čase. Klienta k činnosti motivuje samotné prostředí a vybavení, nikoli průvodce. Ten se podílí výhradně na seznámení uživatele se Snoezelen prostředím. Klient není do ničeho nucen. Může si sám vybrat, jaké pomůcky chce použít či jaké činnosti chce realizovat. Dodržováním těchto zásad vede k vytvoření osobitě příjemné atmosféry (Filatova a Janků 2010; Opatřilová 2005; Ponechalová 2009).

Dle Opatřilové (2005) je hlavním cílem Snoezelenu jako volnočasové aktivity navození tělesného a psychické zklidnění a uvolnění. Kromě toho reálně nabízí nové prožitky, zaměstnání smyslu a získání nových, libých i nelibých pocitů (Filatova a Janků 2010).

4.2 Snoezelen jako podpůrná edukační metoda

Multismyslové místnosti dnes existují již v mnoha školách a školských zařízeních po celém světě. Jako příklad lze uvést Německo, kde mnohé mateřské školy disponují Snoezelen zařízením, zvláště v rámci inkluzivního vzdělávání. V České republice se koncept Snoezelen zařazuje mezi alternativní formy výuky. Jeho začlenění do školy a školských zařízení však vyžaduje odlišné přístupy, cíle, zásady a postupy práce oproti péči rezidenční. Snoezelen je realizován v tzv. neutrálním prostředí, které je zcela odlišné od toho školního (Hájková 2009; Filatova a Janků 2010; Pagliano 2001).

V procesu výchovy a vzdělávání si koncepce Snoezelen klade za cíle především rozvoj emocionality, poznávání, vnímání, komunikace či motoriky, dále pokles agresivního a autoagresivního chování, ale také socializaci a integraci do společenských struktur. Filatova a Janků (2010) dále dodávají, že u osob se speciálními potřebami je hlavním cílem celkové uvolnění. Tito jedinci jsou velmi často vystavováni stresu a značnému napětí. Uvolnění lze tedy v tomto případě chápat jako protiklad napětí, které je spojováno s namáhavou tělesnou či duševní zátěží a aktivitou. Dalším cílem tohoto podpůrného směru je bezpochyby také rozvoj seberealizace. Akceptace potřeb i přání a respektování zájmů a projevů jedince s postižením je v multismyslových místnostech nezbytná. To, co nám připadá jako zvláštní, nevhodné, odlišné či rušivé, může mít pro člověka s postižením pozitivní hodnotu. Akceptace individuálních zvláštností tedy přispívá k rozvoji seberealizace a osobních zájmů (Filatova a Janků 2010; Janků 2010).

Jako klíčový důvod užívání této metody ve školách je rovněž možnost vybudování pozitivních vztahů mezi učiteli a žáky nejen se speciálními potřebami. Specifické prostředí může díky relaxaci, uvolnění a pohodlí vyvolat očekávané odpovědi snáze než prostředí běžné třídy. Atmosféra multismyslové místnosti Snoezelen je taktéž velice vhodná k intimním rozhovorům a k řešení osobních problémů. Dnes se Snoezelen využívá také pro jedince se syndromem ADHD, poruchami pozornosti, hyperaktivitou a impulzivitou, případně se specifickými poruchami učení. Díky aplikaci speciálně zřízené místnosti je možné u dítěte s výše uvedenou dysfunkcí zmírnit stres, který často pramení ze školního neúspěchu, komplexů méněcennosti, nízkého sebevědomí či nedostatku sebeúcty (Filatova a Janků 2010).

4.3 Snoezelen jako terapeutická metoda

Ač byla koncepce Snoezelen představována jako metoda terapeutická, byla mnoho let spojována především s volnočasovou aktivitou a relaxací. Dnes již však víme, že jde o mnohem více než příjemné strávení volného času s klienty. Praxe mnoha Snoezelen terapeutů po celém světě dokazuje, že nejefektivnější způsob práce v multismyslovém prostředí je právě ten terapeutický. Jedná se o takový způsob práce s klientem, který je v kompetenci proškoleného odborníka a jehož jednání vede ke zmírnění či odstranění potíží klienta. Jak uvádí odborná literatura (Filatova a Janků 2010; Janků 2010), Snoezelen můžeme považovat za terapii pouze tehdy, pokud jsou sledovány terapeutické cíle, pokud má pozitivní terapeutický efekt a pokud je její terapeutická hodnota při nejmenším v reorganizaci, případně v exploraci či v dalším

vývoji jedince. Je nutné si uvědomit, že v průběhu každé terapie musí docházet ke změnám v prožívání a chování člověka (Filatova a Janků 2010; Janků 2010; Filatova 2014).

Pokud tedy budeme o této metodě uvažovat jako o terapii, pak je zcela nezbytné odborné zázemí terapeutů, existence plánovaného a cíleného postupu založeného na komplexní diagnostice klienta a v neposlední řadě také zpětná vazba, evaluace a efektivita z této činnosti plynoucí. Využití metody Snoezelen jako terapie je v rámci odlišnosti jednotlivých klientů velmi individuální, její cíle a techniky tedy závisí na záměru terapie a možnostech jedinců. Samotná koncepce nám také umožňuje prolínání mnoha dalšími terapiemi a terapeutickými postupy, mezi nimiž lze uvést muzikoterapii, dramaterapii, terapii loutkou, biblioterapii, aromaterapii, arteterapii, ergoterapii či animoterapii. Z hlediska alternativních terapeutických metod zde lze zařadit také metody podpůrné (koncept Bazální stimulace, Vogelův koncept Prenatálních místností, Psychomotorika, ad.) nebo metody facilitační a rehabilitačně masážní (Bobathova metoda, metoda Veronicy Sherborne, orofaciální stimulace, Vojtova metoda, míčkování, terapie objetím, ad.) (Filatova a Janků 2010).

5 Klientela

Jak již bylo řečeno, původní klientelu metody Snoezelen tvořily osoby s mentálním postižením. S vývojem konceptu však došlo ke změně v jeho chápání a metoda našla uplatnění také u dalších cílových skupin. Následující kapitola pojednává o vybrané klientele, jejíž výběr byl rovněž ovlivněn zahraniční zkušeností. Dle Verheula (in Janků 2010, s. 136) je koncept Snoezelen určen převážně klientům s následujícími typy diagnóz:

- „tělesné, mentální, smyslové a kombinované vady;
- duševní poruchy, psychózy, deprese;
- neurologické poruchy, Parkinsonův syndrom, skleróza multiplex, ad.;
- demence;
- poruchy chování a emocí u dětí a mládeže;
- syndrom ADHD, ADD, LMD a specifické vývojové poruchy učení;
- diagnózy v geriatrické problematice, atd.“

Z výše uvedeného vyplývá, že při práci v multismyslovém prostředí je důležité dbát na rozmanitost uživatelů péče a brát ohled na jejich diagnózu, věk, potřeby a v neposlední řadě na prostředí, ve kterém žijí. Výše zmíněné dimenze totiž vstupují do vzájemné interakce a vytváří specifické podmínky pro terapeutovo působení. Dobrý terapeut si všímá, jak klient v průběhu pobytu v místnosti reaguje a pokouší se přizpůsobit jeho aktuálnímu stavu, chování a prožívání (Hájková 2009; Janků 2010).

5.1 Mentální a vícenásobné postižení

Multifunkční koncept Snoezelen poskytuje osobám s mentální a kombinovaným postižením širokou nabídku využití. Může sloužit jako podpora edukace a seberealizace, jako náplň volného času, jako terapie či způsob uvolnění. Jedinci s těžšími mentálními deficity často vnímají pouze na smyslové úrovni a jak uvádí Švarcová (2006), proniknout do takového způsobu vnímání a prožívání je značně obtížné. Osoby s touto diagnózou navíc mnohdy pobývají v zařízeních celodenní a celoroční péče, které poskytuje stále stejné prostředí a které v kombinaci s omezeným prostorem a přítomností dalších rezidentů může vytvářet stres a napětí (Janků 2010).

V rámci rozvoje procesů výchovy a vzdělávání podporuje Snoezelen především seberealizaci, vnímání a poznávání, emocionalitu, komunikaci, motoriku, ale také

socializaci a integraci do společnosti. Pobyt ve Snoezelenu dále přispívá ke snižování agresivního a autoagresivního chování, zlepšení učení a paměti. Müller (2014), Bendová a Zíkl (2011) vnímají Snoezelen nejen jako prostředek vzdělávání osob s těžším mentálním postižením, ale také jako podporu jejich psychického vývoje (Filatova 2014; Janků 2010).

V souvislosti s výplní volného času, nabízí Snoezelen klientům s těžším stupněm vícenásobného postižení zážitky, které by v běžném prostředí nezažily. Tyto zážitky vyvolávají u klientů příjemné pocity, které mnohdy přetrvávají po celý den. V bezpečném prostředí dostává klient nabídku libých činností, je schopen se velmi dobře uvolnit, a to jak po fyzické, tak psychické stránce. Důležité je mít na paměti, že to, co na nás může působit nevhodně či zvláště, může mít pro jedince s postižením opačnou hodnotu. Proto vždy respektujeme individuální potřeby i zájmy daného jedince (Strašilová 2019; Janků 2010).

Co se problémů ve verbálním projevu týče, ty lze ve Snoezelenu kompenzovat hned několika způsoby. Jedinec může své emoce vyjádřit mimickou či gestikulační formou. Nedostatky ve vyjadřování mohou stejně dobře zastoupit i tělesné reakce nebo řeč těla. Fowler (2007) v souvislosti s hlubokým a vícenásobným postižením hovoří o tzv. intenzivní interakci, jejíž hlavní myšlenkou je používání jazyka osvojeného klientem s postižením. Tento způsob komunikace často upoutá klientovu pozornost a navodí u něj pocity přijetí a bezpečí, jelikož osoba uvidí u svého interakčního partnera dobře známé jednání.

Mezi cíle Snoezelen terapie u klientů s mentálním postižením patří bezpochyby záměrná stimulace pohybových funkcí, zlepšení omezeného abstraktního myšlení, učení i paměti. Závěrem je důležité podotknout, že ať už se rozhodneme uplatnit jakýkoli výše uvedený směr, měl by na prvním místě vždy přetrvávat hlavní záměr, a tedy zlepšení kvality života jedince s postižením a komplexní rozvoj jeho osobnosti (Janků 2010; Kormošová 2013).

5.2 Demence

Demenci lze vymezit jako duševní poruchu chronického charakteru, která vzniká následkem onemocnění mozku a která výrazně narušuje aktivity denního života jedince. Jejím primárním a nejvýznamnějším projevem je úbytek kognitivních funkcí, a to zejména intelektu a paměti. Zasáhnuty bývají v různé míře i další psychické funkce, v jejichž důsledku dochází k postupné deterioraci osobnosti (Pidrman 2007).

U člověka s demencí dochází ke ztrátě komunikačních a sociálních dovedností. Nemocný má potíže jak v oblasti porozumění, tak vyjadřování. Jeho projev se stává nepřesným, hledá správná slova, často se opakuje a nedokáže popsat známé objekty. Jedinec se uzavírá do sebe, má sklony k depresivním stavům a v jeho chování mnohdy přetrvávají znaky agresivity. Typickým příznakem je rovněž dezorientace v čase, v prostoru i osobách, která může vést až ke ztrátě vlastní identity (Vágnerová 2014; Valentová 2016).

Navzdory doposud neprokazatelné klinické účinnosti v rámci péče o klienty s demencí se metoda Snoezelen stala v průběhu posledních let velmi oblíbenou. Jen v Nizozemsku existuje kolem 70 multismyslových místností v zařízeních pro osoby s demencí. V tomto ohledu představuje Snoezelen terapie preventivní a léčebný nefarmakologický přístup, který pozitivně ovlivňuje jak behaviorální, tak psychologické příznaky demence. Stimulující prostředí se zaměřuje na zachované funkce klienta, podporuje komunikaci, redukuje apatické a agresivní chování. Relaxační techniky a aromaterapie prokazatelně ovlivňují úzkostné a depresivní stavy. Dle studie (van Weert a kol. 2005) provedené na gerontopsychiatrických odděleních v Nizozemí prospívá Snoezelen také pečujícím pracovníkům, kteří se díky jeho využití lépe vyrovnávají se stresem a zátěží, kterou s sebou výkon tohoto povolání přináší. Začlenění Snoezelenu tedy zvyšuje kvalitu péče o klienty s demencí, a tím pádem i kvalitu jejich života (Fertal'ová a Ondriová 2020; Bauer a kol. 2015; Valentová 2016; Franková 2013).

5.3 Psychiatrická populace

V porovnání s jinými cílovými skupinami je metoda Snoezelena v oblasti psychiatrie velmi málo rozšířena. V případě využití slouží především jako aktivita relaxační či volnočasová, jako terapie se využívá jen zřídka. Přestože v této oblasti nenajdeme příliš mnoho studií, dovolíme si pro zdůvodnění uvést alespoň jednu pilotní dokládající krátkodobý přínos metody na kvalitu života osob s touto diagnózou (Hulsegge a Verheul 1987; Reddon 2004).

Reddon a kol. (2002) uskutečnili výzkum u 50 psychiatrických pacientů a 50 zaměstnanců nemocnice, který porovnával fyziologické a psychologické účinky na účastníky před zahájením a po ukončení dvacetiminutové Snoezelen aktivity. Na základě měření fyziologických funkcí, které prokázalo snížení pulsu, byly potvrzeny zklidňující účinky metody. Psychologické funkce byly posuzovány na základě devíti škálového dotazníku, ve kterém měly obě skupiny zhodnotit své rozpoložení před a po vstupu do místnosti. Z uvedených

odpovědí lze rovněž konstatovat pozitivní dopad Snoezelenu pro obě skupiny. Účastníci výzkumu uvedli, že se po aktivitě ve Snoezelenu cítili více uvolněnější, klidní, optimističtější, veselí a soustředění (Reddon 2004).

Uvedená studie bezpochyby prokazuje krátkodobý pozitivní přínos Snoezelenu pro psychiatrickou populaci. Již Hulsege a Verheul (1987) trvali na existenci přímé souvislosti mezi metodou samotnou a zavedenými psychiatrickými terapiemi. Avšak pokud chceme na poli psychiatrie dokázat dlouhodobý efekt Snoezelenu, jsou další výzkumy nevyhnutelné.

5.4 Poruchy autistického spektra

Poruchy autistického spektra (PAS) neboli pervazivní vývojové poruchy patří k nejzávažnějším poruchám dětského mentálního vývoje, které se zpravidla projevují již v prvních letech života. Jsou zde zahrnuty diagnostické kategorie jako dětský autismus, atypický autismus, Rettův a Aspergerův syndrom, hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby, jiné pervazivní vývojové poruchy a pervazivní vývojové poruchy nespecifikované. Slovo „pervazivní“ lze přeložit jako všeprostupující a vyjadřuje tedy fakt, že vývoj dítěte je narušen v mnoha oblastech. Pro PAS je charakteristická tzv. triáda symptomů. Tato triáda vyjadřuje postižení ve třech základních oblastech, a to v oblasti sociální interakce a sociálního chování, dále pak v oblasti komunikace (verbální i neverbální) a představitosti. Jedinec s diagnózou PAS přijímá informace, přemýšlí, prožívá a chová se jiným způsobem, než je běžné a často také očekávané (Thorová 2006; Pastieriková 2013).

Je tedy zřejmé, že tito klienti tvoří specifickou cílovou skupinu, která při realizaci Snoezelenu vyžaduje speciální přístup. Ponechalová (2010) uvádí následující pozitivní dopady, které lze při realizaci terapie Snoezelen u klientů s PAS pozorovat:

- zvýšená schopnost relaxace,
- zvýšená schopnost koncentrace,
- změna senzitivity,
- rozvoj sociálních a komunikačních dovedností,
- zlepšení interakce mezi klientem a personálem,
- zvýšení iniciativy a spontánnosti,
- redukce potřeby autostimulačního chování,

- snížení výskytu agresivního a autoagresivního chování,
- snížení stresu a napětí.

Klíčové je vzhledem k specifčnosti klientele nalezení vhodného způsobu práce v multismyslovém prostředí. Ve naší praxi jsme se setkali s klientem, inteligentním a úspěšným architektem, kterému byl v dospělosti diagnostikován Aspergerův syndrom na základě opakujících se stresových situací. Muž uvedl, že vyzkoušel opravdu mnoho metod, které by mu pomohly tyto situace zvládat, avšak žádná z nich nefungovala. Až Snoezelen mu umožnil dosáhnout klidu – mentálního i fyzického – který se celá ta léta snažil marně najít. Jelikož věděl, co má v domě dělat a jaké místnosti využít, navštěvoval Snoezelen v dánské instituci Solbo sám jednou týdně po dobu jednoho roku (Ponechalová 2010; pozorování 13. listopadu 2019).

Avšak ne všichni klienti s PAS jsou schopni si pomoci jako pan architekt. V takovém případě přichází na řadu vzdělaný terapeut, který prostřednictvím vhodně zvoleného způsobu práce a technik pomůže klientovi prozkoumat a najít smyslovou toleranci, stimulovat smysly, docílit radosti, uvolnění a zklidnění. Na základě pozorování klienta v průběhu aktivity terapeut zjišťuje, zdali je zvolená forma stimulace pro klienta vhodná či nikoli, přičemž klient s PAS běžně vykazuje 3 druhy reakcí – pasivní (nereaguje), oponent (zamítá), aktivní, ale bizarní (reaguje, ale podivným způsobem) (Ponechalová 2010; Kostelecká 2018).

5.5 Jiné cílové skupiny

Kromě výše uvedených oblastí, nachází metoda Snoezelen uplatnění také u klientů s poruchami řeči, učení a chování. V logopedické praxi představuje integrace základních smyslů nezbytnou podmínku pro správný rozvoj a porozumění řeči. Mnohé deficity řeči pramení právě z narušené smyslové integrace, která může vést například k opožděnému vývoji řeči. Prostřednictvím cílené stimulace základních systémů, které dle Ayres (2005) zahrnují taktilní, vestibulární receptci a proprioreceptci, dochází ke zlepšení zpracování podnětů a formulaci odpovědi. Poruchy sensorického zpracování se mohou rovněž promítnout potížemi v oblasti učení a chování. V případě poruch chování a diagnózy ADHD lze koncept Snoezelen využít za účelem rozvoje emocí, komunikace a socializace, dále ke zlepšení pozornosti a koncentrace a redukci agresivního a autoagresivního chování (Filatova 2014).

Metoda Snoezelen se dále používá při rehabilitacích a rekonvalescenci osob po úrazech. V Sanatoriu Klimkovic, které poskytuje léčebně – rehabilitační služby dětským i dospělým klientům, mají k tomuto účelu speciálně zřízenou Snoezelen místnost. Ta zahrnuje světlou část,

určenou převážně k relaxaci, dále tmavou část stimulující zrakovou percepci a harmonizační lehátko, na kterém terapeut za pomoci strun vytváří vibrace navozující atmosféru klidu a harmonie. Sami jsme měli možnost si tento nástroj vyzkoušet a jeho harmonizační účinky můžeme tedy jen potvrdit. Závěrem nesmí být opomenuta ani populace intaktní, jež vyhledává Snoezelen právě za účelem fyzického i psychického zklidnění a načerpání nových sil (Hrčová 2006).

II. Praktická část

Praktická část bakalářské práce obsahuje analýzu a interpretaci získaných dat v rámci kvalitativního výzkumu, který byl realizován v průběhu studijního pobytu v Dánsku v roce 2019.

6 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem práce bylo zmapovat Snoezelen zařízení v regionu Midtjylland (Střední Jutsko) v Dánském království. Dílčím cílem bylo zjistit funkčnost a využitelnost těchto multismyslových místností. Pro účely empirické části práce byla navštívena následující zařízení:

1. Aktivitetshuset Skrivervej, Viborg
2. Katrinehaven, Viborg
3. Landsbyen Sølund, Skanderborg
4. Specialbørnehaven Solsikken, Silkeborg
5. Skovbo Børnecenter, Skanderborg

V rámci bakalářské práce budou řešeny tyto výzkumné otázky:

1. Jsou jednotlivá multismyslová zařízení v institucích využívána?
2. Jaké jsou rozdíly ve vybavenosti zařízení?
3. Jaké formy práce převládají v průběhu jednotlivých lekcí/pobytu ve Snoezelenu?

7 Metodologie

Ke zpracování výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní výzkum, který se vyznačuje dlouhodobějším a intenzivnějším kontaktem s terénem anebo situací jedince či skupiny. Jeho podstatou je dle Hendla (2016) hlubší porozumění lidskému jednání a zkušenostem. Ke sběru a vyhodnocení dat výzkumného šetření byly využity následující metody:

Pozorování

V rámci pozorování jsme záměrně sledovali multismyslová prostředí i osoby, které se v něm nacházejí. Soustředili jsem se především na zázemí a vybavenost prostorů. Pozornost jsme ovšem rovněž věnovali chování klientů a jejich stavu, práci doprovodu i struktuře Snoezelen jednotky. V rámci výzkumu jsme zvolili techniku tzv. otevřeného pozorování. Pozorované osoby byly předem informovány a souhlasily se sběrem dat pro výzkumné účely. Anonymita účastníků byla zachována použitím jiných křestních jmen (Švaříček a Šed'ová a kol. 2014).

Rozhovor

Při získávání informací jsme dále využili techniku polostrukturovaného rozhovoru, jenž vycházel z předem připravených otázek a témat, které jsme v jeho průběhu chtěli probrat. Zjišťovali jsem, jakým způsobem a zdali vůbec instituce Snoezelen využívá. Zajímalo nás i vzdělání a kvalifikace pracovníků. Otázky jsme volili otevřené i uzavřené. Veškeré rozhovory probíhaly v anglickém jazyce, což v některých případech přinášelo drobné obtíže. Obsahy rozhovorů jsme s předchozím souhlasem zaznamenávali na diktafon tak, abychom se mohli na rozhovor plně soustředit a k výpovědím se vrátit. Velkou výhodou zvoleného typu rozhovoru představovala také volnost v kladení otázek, která nám umožnila udržovat směr a zaměření rozhovoru (Hendl 2016).

Osobní zkušenost

Nedílnou součástí výzkumu byla i osobní zkušenost se sestavením a vedením Snoezelen lekce. Tento silný zážitek nám nejenže umožnil nasměrovat výzkum samotný, ale také nám zprostředkoval komplexnější náhled na Snoezelen koncept jako celek.

Analýza dokumentace

Součástí metodologie výzkumu byla rovněž práce s dokumenty, které pro nás představovaly cenný zdroj informací. Před každou návštěvou dané instituce proběhly pečlivé

přípravy, které vyžadovaly prostudování různých zdrojů: webových stránek institucí, monografií a dalších materiálů. Díky předem připraveným podkladům jsme tak byli schopni vést kvalitní rozhovor a získat potřebné informace. K dokumentaci klientů jsme bohužel stejně jako sociální pracovníci v Dánsku neměli přístup a byli jsem tak odkázána na informace od samotných klientů či jejich opatrovníků.

8 Design výzkumu

Při realizaci tohoto výzkumu jsme osobně oslovili profesory na VIA University College v Dánsku, kteří nám poskytli cenné informace a kontakty na instituce disponující multismyslovým zařízením. Sami jsme pak instituce kontaktovali skrze email či telefonicky a pokusili jsme se navázat spolupráci. Původním cílem výzkumu bylo uskutečnit vlastní naplánovanou Snoezelen hodinu, avšak po vykonání praxe v dánské instituce Aktivitetshuset Skrivervesvej se tato ambice ukázala jako zcela nereálná. Hlavním důvodem byla bezpochyby jazyková bariéra, která nám naplno neumožňovala vést cílené hodiny s klienty. Překážkou byla i časová vytiženost jednotlivých institucí, které nám nebyly schopny nabídnout dlouhodobější spolupráci. Z toho důvodu jsme se rozhodli výzkum modifikovat tak, aby jej bylo možné v zahraničí uskutečnit. Postupně jsme oslovili deset dánských institucí v nejbližším okolí bydliště, které disponují či v minulosti disponovali multismyslovým zařízením. Lokalita regionu Midtjylland se tedy stala kritériem výběru, a to nejen z hlediska zajištění vysoké validity dat. Roli sehrála také osobní finanční a časová náročnost. Výzkum byl úspěšně realizován a dokončen u poloviny oslovených případů. Některé instituce nebyly z časových důvodů schopny se výzkumného šetření účastnit. Od jiných se nám opakovaně nedostalo odpovědi.

Studijní pobyt v Dánsku trval pouhých 5 měsíců, a proto jsme s výzkumem chtěli začít, co nejdříve. Již v srpnu 2019 jsme proto oslovili Anettu Husum Jensen, koordinátorku mezinárodní mobility a docentku obecné pedagogiky a vzdělávání na VIA University College, s prosbou o pomoc. Díky její ochotě a iniciativě jsme 15. září mohli navázat kontakt s nedalekým zařízením Katrinehaven. Nicméně samotný rozhovor a návštěva instituce se uskutečnily kvůli současně probíhající stáži až 7. října. Do té doby jsme však nezháleli a s realizací výzkumu pokračovali v rámci třítydenní praxe Aktivitetshuset Skrivervesvej (17.9. - 4.10.). Zde jsme se rovněž dozvěděli o dalším Snoezelen zařízení ve Skanderborgu, který jsme zkontaktovali 25. září. Návštěva zařízení proběhla vzhledem ke komplikované dopravní dostupnosti o měsíc později. Z doposud uvedeného vyplývá, že od oslovení instituce po samotnou návštěvu bylo téměř ve všech případech zapotřebí několika týdnů, někdy až měsíců. Jinak tomu nebylo ani v případě Snoezelenu ve městě Silkeborg, se kterým jsme se opakovaně pokoušeli spojit již od 22. září. Odpověď jsme obdrželi o měsíc později a k samotnému setkání došlo až 13. listopadu. Poslední instituce se nám nehledala lehko. Byl listopad a do konce pobytu v Dánsku zbýval necelý měsíc. Rozhodli jsme se proto využít dosavadních konexí a požádali o radu Sorena Lytzau, zaměstnance, se kterým jsme vedli

rozhovor v instituci Landsbyen Solund. Doporučené zařízení Solbo jsme ještě v měsíci listopadu opakovaně kontaktovali prostřednictvím emailu. Avšak bez úspěchu. Začátkem prosince jsme se tedy rozhodli s institucí spojit telefonicky. Tentokrát již zdárně. Návštěva posledního zařízení proběhla 6. prosince 2019, dva týdny před návratem do České republiky.

9 Zpracování a interpretace výsledků výzkumného šetření

9.1 Aktivitetshuset Skrivervesvej, Viborg

Aktivitetshuset Skrivervesvej je instituce v samosprávné obci Viborg. Jejím cílem je zlepšení, podpora či udržení osobních dovedností uživatelů skrze nabídku nejrůznějších vzdělávacích a pracovních aktivit. Tato instituce je určena pro osoby, kteří s ohledem na svůj zdravotní stav nemohou být začleněni do běžného pracovního života v Dánsku. Členem instituce se může stát kdokoli, kdo dovršil 18 let věku. Zaměstnanci v této instituci dodržují principy pro osoby s postižením vytyčené dle Světové zdravotnické organizace. Sociální pracovníci pak spadají pod dánský Zákon o sociálních službách, §104: „*The municipal council must offer activities and activities for persons with significant physical or mental disabilities or with special social problems to maintain or improve personal skills or living conditions.*“ (<https://danskelove.dk/service/loven>; <https://skrivervesvej.viborg.dk/>).

V současné době funguje v instituci 5 oddělených skupin. Tyto skupiny jsou vytvářeny na základě stupně a závažnosti postižení daného jedince, a tedy i na jeho psychickém stavu. V rámci třítydenní praxe v Aktivitetshuset Skrivervesvej jsme měli možnost navštívit všechny existující skupiny (<https://skrivervesvej.viborg.dk/>; Højsgaard 2019).

Snoezelen

Snoezelen místnost v instituci znovu přivedla k životu Sara, dánská praktikantka a jedna ze studentek VIA University College, se kterou jsme se měli možnost setkat a zjistit tak více informací. Podle jejích slov, zde Snoezelen kdysi dávno fungoval. Když však nastoupila v prosinci roku 2018 na praxi, místnost, kde se dříve Snoezelen nacházel byla prázdná. Sara zde v instituci vykonávala svou praxi po dobu osmi měsíců a byl to právě koncept Snoezelen, který si vybrala jako téma její závěrečné práce. Sama ovšem přiznává, že o konceptu zpočátku mnoho nevěděla. Byly to pak odborné publikace a články, které ji do tématu nadchly a ze kterých čerpala. Inspiraci také našla v nedalekém Katrinehaven, kde disponují hned dvěma Snoezeleny. Co se týče financování realizace projektu, dostala Sara podporu ze strany vedení Aktivitetshuset Skrivervesvej. Situaci ji také ulehčila již dříve zakoupená vodní postel, jejíž případné pořízení by bylo pro instituci bezesporu velmi nákladné (Højsgaard 2019; Bæch 2019).

Samotná místnost je vcelku prostorná, interiér působí čistým a klidným dojmem. Co se však vybavení týče, najdeme zde pouze již zmiňovanou vodní postel, světelná vlákna, houpací síť a dva sedací pytle. Svítící vlákna jsou navíc nevhodně umístěna v rohu místnosti a přístup k nim je tedy z velké části znemožněn (pozorování 17. září 2019).

Jak se později dozvídáme od sociálních pracovníků, místnost je téměř nevyužívaná. Jedním z možných vysvětlení může být nekvalifikovanost personálu. Žádný ze zaměstnanců Aktivitetshuset Skrivervesvej neabsolvoval školení či kurz v oblasti tematiky konceptu Snoezelen. Druhý důvod pak souvisí s výše zmiňovanou nevybaveností místnosti, která například znemožňuje přesun osob s omezením hybnosti na vodní postel v důsledku jejich vysoké hmotnosti. Instituce bohužel nedisponuje vlastním zvedacím zařízením (Højsgaard 2019).

Obrázek 3: Snoezelen v Aktivitetshuset Skrivervesvej (zdroj: vlastní)

Rozhovor se zakladatelkou Snoezelenu

Praktikantka se rozhodla brát do nově vytvořeného Snoezelenu Nanu, 28letou ženu s diagnózou Downův syndrom. Sara popisuje Nanu jako velmi unavenou ženu, která nesnese příliš hluku a která se záměrně a často poškozuje. Nana velmi často nosí sluchátka, které jí pomáhají vypořádat se s nejrůznějšími hluky okolí. Využívá také místnosti, kam může kdykoli odejít a odpočinout si. Nana upřednostňuje ticho a klid. Před několika lety prodělala depresi. Od té doby nemluví (Bæch 2019).

Sara bere ženu do Snoezelenu jednou až dvakrát týdně na jednu hodinu, a to po dobu 3 měsíců. Při vstupu do místnosti nechává praktikantka záměrně vstoupit ženu první. Nana si vybírá vodní postel, přikrývá se měkkou teplou dekou, kterou si přejíždí přes své holé břicho. Sara zatahuje závěsy a přes projektor promítá na stěny barvy. Pouští také hudbu, což se nesetkává s úspěchem. Avšak po několika návštěvách a trpělivému přístupu zvládá Nana i tento prvek. Z výše uvedeného můžeme vidět, že zde neprobíhala žádná řízená aktivita. To se však nevylučuje s pozitivním efektem, který Sara ve své práci s Nanou shledává. Nana začíná po několika pobytech v místnosti mluvit. Navíc vypadá velmi odpočatě a lépe zvládá čas strávený v kolektivu. Sara v té době popisuje důvěrný vztah, který dokázala společně s Nanou během pár sezení vytvořit. Dodává, že je to právě ono pouto, které má, dle jejího názoru, velký podíl na pokrocích, které Nana dělá. Bohužel, v té době, Sara ukončuje svoji studijní stáž v instituci, Nana přestává navštěvovat Snoezelen a přestává také komunikovat (Bæch 2019).

9.1.1 Pobyt v multismyslové místnosti Snoezelen č. 1

- **Datum:** 19. 9. 2019
- **Forma:** skupinová
- **Kazuistika klientů:**
 - Birte: 23 let, Silver – Russell Syndrom, mentální retardace
 - Jeppe: Downův syndrom – lehčí forma
 - Helene: 50 let, diagnóza nestanovena, problémy v oblasti sebekontroly, impulzivnost, jednání se sklonem k agresi, problémy v oblasti důvěry, traumata z dětství, strach z opuštění
 - Sten: Downův syndrom, problémy s dlouhodobým soustředím, příznaky nastupující Alzheimerovy choroby
- **Délka pobytu:** 60 minut
- **Cíl:** relaxace, změna prostředí a aktivit

Průběh pobytu v místnosti Snoezelen

Dnešní samotná návštěva Snoezelenu se nesla v čistě relaxačním duchu. Již ráno se Anemette, sociální pracovnice, ptala některých členů skupiny, zdali by se rádi této aktivity účastnili, což ve většině případů vyvolalo velmi kladné reakce. Nakonec se k nám připojuje i Helene, žena ve věku 50 let, které se nápad zpočátku moc nelíbil. Jeppe a Birte hned po příchodu do místnosti obsazují vodní postel. Sten stojí rozpačitě uprostřed místnosti, dnes je totiž ve Snoezelenu úplně poprvé. Sociální pracovnice se ho ptá, zdali by taky rád vyzkoušel

vodní postel, jenže Sten na její otázku nereaguje. Svůj dotaz zopakuje Annemette ještě několikrát, velmi klidným a vstřícným tónem. Sten však ani přes tuto její snahu nereaguje. Pracovnice se ale nevzdává a nabízí mu svou ruku, společně jdou k vodní posteli a Sten na ni usedá. Působí rozpačitě, avšak po chvíli ulehá vedle ostatních. Helene si vybírá malou pohovku v rohu místnosti. Ještě než zhasneme světla, přikrýváme všechny teplou dekou. Společně s pracovníci pouštíme jediné CD, které v místnosti je. Rozhlížíme se kolem sebe a doufáme, že objevíme nějaké pomůcky. Marně. V polici sice leží zrcadlová koule, je však rozbitá. Pracovnice se snaží zapojit alespoň projektor. Hledáme kotouče, které by umožnily promítání efektů a pobyt v místnosti tak oživil, naše hledání je však opět bez úspěchu, a tak zahajujeme relaxaci pouze s hudbou. Sociální pracovnice si bere vak a usedá vedle Heide, což jak se později dozvíme, má svůj důvod. My zaujímáme poslední místo v houpací síti a pozorujeme dění kolem. Jeppe a Birte usínají v objetí, Sten nespí, pozoruje okolí a poté zkoumá svoji dlaň a prsten. Občas ho ze soustředění vytrhnou neobvyklé tóny, které se linou z přehrávače. Heide usíná v pohovce, a přitom svírá ruku sociální pracovnice. Vypadá spokojeně. Po celou dobu relaxace je v místnosti naprosté ticho a klid, které však naruší poškrábané CD. Jsme bez hudby. Situaci se spolu s Annemette snažíme vyřešit, bohužel se nám to však nepodaří, a tak improvizujeme a pouštíme relaxační hudbu přes telefon. Zdá se však, že ostatní ani nezaznamenali absenci hudby a nadále zůstávají v klidu. Zhruba po hodině navazujeme oční kontakt s pracovníci, opatrně tlumíme hudbu a ukončujeme dnešní pobyt ve Snoezelenu. Ten byl sice pouze relaxační a velmi spontánní, což se však nevyklučuje s příjemným zážitkem, který si z něj zajisté všichni odnášíme. Ještě než opustíme místnost nadobro, ptáme se ostatních, zdali se jim ve Snoezelenu líbilo – *Kan du lide det, Sten? Kan du lide det, Birte? Kan du lide det, Jeppe? Kan du lide det, Heide?* Od všech dostáváme pozitivní zpětnou vazbu s velkým úsměvem jako bonus. Velmi mile nás pak překvapila také zpětná vazba od sociální pracovnice, která pocítila pozitivní dopad Snoezelenu na vlastní kůži. Vysvětlila nám, proč si vybrala místo vedle Helene a taky proč jí nabídla svoji ruku. V únoru tohoto roku totiž Annemette musela odejít pomáhat do jiného oddílu a Helene si vzala tento její odchod velmi osobně. Měla pocit, že ji pracovnice zradila a opustila. Od té doby mají ženy problém v oblasti důvěry. Dnešní moment však Annemette popisuje jako velmi důležitý v oblasti jejich vztahu. Nejenže Helene dovolila pracovníci být v její těsné blízkosti, dokonce ji po celou dobu držela za ruku. Zpětnou vazbu dostáváme později i od Birgitte, další sociální pracovnice, která si po příchodu Helene všimla, jak je zklidněná a zrelaxovaná. Obě pracovnice nám pak děkují, že jsme Snoezelen díky naší iniciativě navštívili a samy si kladou otázku, proč vlastně nechodí do místnosti častěji (Højsgaard 2019; pozorování 19. září 2019).

Z dnešního pobytu ve Snoezelenu si tedy odnášíme následujících pár poznatků. Prvním z nich je určitě uvědomění, že i když místnost nemusí disponovat nejdražšími pomůckami, může i tak velmi dobře sloužit jejím uživatelům. I kdyby se mělo jednat pouze o relaxaci, jak tomu bylo v dnešním případě. Pak je to určitě otevřenost ze strany sociálních pracovníků, kterou vnímáme jako klíčovou, co se samotného konceptu týče. Tímto bychom chtěli velmi poděkovat sociálním pracovnícím, které přistoupily na návrh návštěvy Snoezelenu, i když ho běžně nepoužívají a nemají v této oblasti žádné vzdělání. Dnešní návštěvu bychom rádi zakončili slovy Annemette: „*Here in Snoezelen, we are all equal, I'm not above anyone else and they can feel that.*“ (Højsgaard 2019).

Obrázek 4: Relaxační pobyt ve Snoezelenu (zdroj: vlastní)

9.1.2 Pobyt v multismyslové místnosti Snoezelen č. 2

- **Datum:** 23.9. 2019
- **Forma:** skupinová
- **Kazuistika klientů:**
 - Birte: 23 let, Silver – Russell Syndrom, mentální retardace
 - Ida: 33 let, na invalidním vozíku, lehká mentální retardace
 - Hege: 43 let, lehká mentální retardace, problémy v sociální oblasti

- Poul: 47 let, na invalidním vozíku, střední až těžká mentální retardace, spastické horní končetiny, bere léky proti bolesti, hlava v neustálém předklonu
- **Délka pobytu:** 45 minut
- **Cíl:** stimulace smyslů, aktivace představivosti, fantazie, bezprostřední zážitek, relaxace, zlepšení komunikace

Zpracovaná metodika k hodině

Název: I Naturen (V přírodě)

- **Úvod:** poděkování za účast, společný odchod do místnosti
- **Aktivní část (30 minut, stimulace smyslů)**
 - **Chut'ová složka:** borůvky
 - **Zvuková složka:** zvuky přírody (ptáci, voda, stromy)
 - **Hmatová složka:** kaštiny, lískové ořechy, pírká, listy, houba
 - **Čichová složka:** houba
 - **Zraková složka:** zapojena v průběhu celé aktivity (zkoumání tvarů, velikostí, barev)
- **Relaxační část (15 minut, ležení v „měkkém mechu“)**
- **Závěr, vyhodnocení, zpětná vazba** (*Kunne du lide det?*)

Obrázek 5: Příprava na Snoezelen hodinu (zdroj: vlastní)

Průběh pobytu v místnosti Snoezelen

Po příchodu do instituce ukazujeme Annemette, sociální pracovníci, přípravu, kde jsme anglicky a dánsky stručně popsali samotnou lekci. Annemette se námět líbí. Jenže krátce poté zjišťujeme, že Jeppe – s jehož přítomností jsem na hodině počítala – je nemocný. Dnes nepřijde. Také Sten, který s námi byl ve Snoezelenu naposledy, má dnes volno. Birte, dívka s diagnózou Silver-Russel syndrom, přítomna je a nemůže se dočkat. Do Snoezelenu se po minulé návštěvě moc těší. Annemette se tedy ptá i ostatních členů skupiny, zdali by se nechtěli hodiny zúčastnit. Když vidíme, že se jim moc nechce, navrhujeme hodinu jen s Birte. Na to se však pro změnu netváří sociální pracovníce. Myslí si, že by bylo lepší, kdyby v místnosti bylo více členů skupiny. Ze začátku jsme neviděli důvod, proč bychom nemohli dělat aktivitu pouze s jednou osobou, navíc za přítomnosti They, třicetileté dánské praktikantky, která by nám pomáhala s jazykovou bariérou. Ve finále jsme byli ale rádi, že na tento nápad sociální pracovníce nepřistoupila a že nás do Snoezelenu šlo víc (Højsgaard 2019; pozorování 23. září 2019).

Do místnosti nás vstoupilo celkem šest – já, Birte, Ida, Hege, Poul a praktikantka Thea, která nám pomáhala s překladem. Dnešní pobyt ve Snoezelenu jsme nazvali *I Naturen* (V přírodě) a přesně v tomto duchu se hodina nesla. Po příchodu se většina přítomných vrhá na vodní postel, což je pochopitelné. Jedná se totiž v podstatě o jediný větší prvek v místnosti. Navíc není zvykem, že by se zde dělala řízená činnost. Pokud se jde do Snoezelenu, pak čistě za účelem relaxace. My jsme se dnes však chtěli pokusit o změnu a hodinu jsme koncipovali do dvou částí – aktivní a pasivní. Z vodní postele se tedy přesouváme na vaky, Poul zůstává na svém kolečkovém křesle a Hege sedí spolu s Theou na kraji postele. Společně vytváříme půlkruh, ve kterém na sebe všichni dobře vidíme a můžeme tak společně sdílet. V pozadí hrají zvuky přírody. Aktivní část hodiny může začít. Zde jsme se pokusili o stimulaci všech pěti smyslů za využití přírodních materiálů. Jako první přišel na řadu hmat. Obcházím každého člena s nabídkou výběru předmětu z košíku, kam jsme vložili zbarvené podzimní listí, kaštany nejrůznější tvarů a také lískové oříšky. Společně si předměty pojmenováváme, dánsky i anglicky. Říkáme si, jakou barvu předměty mají, zdali jsou malé nebo velké, studené či teplé. Zapojujeme tak tedy i další smysl a tím je zrak. Z reproduktoru slyšíme zpěv ptáků. Znovu obcházíme půlkruh s dalším košíkem, ve kterém se nachází jemná ptačí pírka nejrůznějších tvarů a velikostí. Opět si předmět pojmenováváme a říkáme si, jak se dánsky řekne pták. Zkoušíme, jaké to je, když si pírkem přejíždíme po dlani, zdali je nám to příjemné nebo nás to šimrá. Místností se najednou line radostný smích, který je pro nás příjemnou zpětnou vazbou. Atmosféra začíná být mnohem více uvolněná, což nám dovolí postoupit o krok dále. Na řadě je čich, který stimulujeme pomocí houby. Obcházíme půlkruh a nabízíme ostatním přičuchnutí k tomuto záhadnému předmětu. Poslední na řadě je Adenike, která vykřikuje „*champignon*“. Spontánně začneme sdílet, kdo z nás má houby rád a kdo je naopak nenávidí. Teď už nám zbývá jen poslední smysl a tím je chuť. Tu jsme se rozhodli podtrhnout ochutnávkou borůvek. Ještě, než tak ale učiníme, poprosím Theu, aby tuto část krátce uvedla a zeptala se ostatních, zda vůbec chtějí ochutnat dary lesa. Poul ihned odmítá a my jeho rozhodnutí plně respektujeme. Ostatní zavírají oči, nastavují svou dlaň a vkládají si borůvku do úst. Touto malou ochutnávkou ukončujeme aktivní část lekce a čeká nás zasloužená relaxace (pozorování 23. září 2019).

Společně s Theou pomáháme Poulovi z invalidního vozíku tak, aby si ji s námi také mohl vychutnat. Birte se vrhá na vodní postel hned vzápětí. Ida, která je stejně jako Poul na vozíku, pomoc odmítá. Sama se chce zkusit na vodní postel dostat, což se jí dnes také podaří. Ida je na posteli úplně poprvé, směje se a říká, že je velmi měkká. Čímž krásně navazujeme na dnešní téma a představujeme si, že si leháme do měkkého mechu někde v lese. Všechny

obcházíme a přikrýváme teplou dekou. Měníme hudební playlist, který má stále přírodní tematiku, je však více zklidňující. Tlumíme osvětlení a zahajujeme tak relaxační část. Po celou dobu jsme přítomni a pozorujeme chování ostatních. Nikomu se v průběhu relaxace nedaří usnout. Poul má po celou dobu otevřené oči, často se přetáčí a tím také pravděpodobně narušuje chvílku klidu dalším dvěma ženám. Naproti tomu Ida má oči zavřené, jde vidět, že si moment užívá a snaží se odpočívat. Birte, leží uprostřed, a i přes neustálé pohyby Poula zůstává ležet v klidu. Oči má po většinu času otevřené. Když je čas relaxaci ukončit, ptá se Thea ostatních, zdali jsou připraveni. Birte a Ida by ještě rády chvíli odpočívaly, Poul se po delším váhání rozhodne, že už v relaxaci nechce pokračovat, čímž tak trošku naruší celkovou atmosféru ostatním. Společně s Theou mu pomáháme z postele na invalidní vozík, obouváme mu boty a doprovázíme ho ven z místnosti. Birte a Ida ještě chvíli relaxují a po našem návratu už finálně ukončujeme dnešní návštěvu Snoezelenu. Děkujeme všem za jejich účast, They za její pomoc a společně opouštíme místnost (pozorování 23. září 2019).

Vyhodnocení a zpětná vazba

Dnešní pobyt ve Snoezelenu spatřujeme jako vydařený. Nejenže se jednalo o naši úplně první Snoezelen aktivitu, kterou jsme si vyzkoušeli, navíc se tak dělo v cizí zemi s lidmi, kteří mluví odlišným jazykem. Velmi si proto vážíme důvěry, které se nám dostalo ze strany vedení instituce.

Pozitivní zpětnou vazbu jsme dostali již v první, aktivní, části hodiny. Všimli jsme si rytmického kývavého pohybu trupu Birte, který dívka – jak se dozvídáme od They – vykonává v situacích, ve kterých zažívá pocity štěstí a radosti. Tato skutečnost nás velmi potěšila a dodala nám sebedůvěru. Z míry nás nevyvedl ani odchod Hege, která nám po skončení aktivní části děkuje, objímá a opouští místnost. Jsme si totiž velmi dobře vědomi, že už jen samotné zapojení se do této aktivity bylo pro Aniku výzvou a krokem v před. Důvod odchodu později rozebíráme s Theou a společně docházíme k závěru, který jednoznačně poukazuje na problémy ženy v oblasti socializace. Hege velmi často a intenzivně vyžaduje úplnou pozornost sociálního pracovníka směrem k její osobě, což však při skupinové formě práce není reálné. Proto mohla žena zažívat nepříjemné pocity spojené s opomíjením, které vyústily v její odchod. Ida, žena na invalidním vozíku, byla nadšená z vodní postele. Dnes se jí totiž díky správnému natočení vozíku podařilo na postel dostat. Přála by si, aby mohla mít takovou vodní postel doma. Na druhou stranu pro Poula nebyla tato postel novinkou, moc dobře ji zná z kliniky, kam pravidelně dochází na fyzioterapii. U Poula, snad vzhledem k povaze a hloubce jeho postižení, jsme si

účinkem terapie nebyli vůbec jisti. Zde kromě postižení musíme brát v potaz také jazykovou bariéru a naše zkušenosti v práci s lidmi s těžkým postižením, které nejsou nikterak bohaté. Na otázky, zda se Poulovi ve Snoezelenu líbilo, dostáváme jednoslovnou odpověď doprovázenou souhlasným pokývnutím. I takto totiž může vypadat zpětná vazba člověka s těžkým postižením a terapeut by na ni měl být připraven (pozorování 23. září 2019).

Zpětnou vazbu dostáváme však také od They, které se naše aktivita velmi líbila. Ocenila možnost vidět některé členy skupiny v naprosto odlišné situaci a prostředí. Pevně věříme, že by se tato naše iniciativa mohla stát inspirací ostatním pracovníkům k frekventovanějšímu využívání Snoezelen místnosti či k případnému rozšíření kvalifikovanosti personálu.

9.2 Katrinehaven, Viborg

Katrinehaven je jedna z největší dánských institucí a největší instituce ve samosprávné obci Viborg, která pracuje s lidmi s vícenásobným postižením staršími 18 let. O tomto místě jsme se dozvěděli díky studijní stáži, kterou jsme absolvovali v Aktivitetshuset Skriversvej. Právě sem totiž dojíždí někteří členové z Katrinehaven za prací. Katrinehaven vzniká ve Viborgu v roce 2013 i přes velkou nevoli občanů jako reakce na tehdejší situaci, kdy většina institucí pracujících s lidmi s postižením ve městě zaniká. Jedná se o komplex šesti budov. V každé budově se pak nachází deset bytových jednotek (Hilmi 2019).

V Katrinehaven momentálně pracuje 120 zaměstnanců, kteří se věnují 60 klientům. Více než polovina klientů se denně zapojuje do aktivit v instituci, 8 klientů z důvodu závažného postižení zůstává a pracuje se svým osobním pedagogem v bytové jednotce. Zbytek klientely (14 osob) odjíždí do nedalekého a již zmiňovaného Aktivitetshuset Skriversvej za prací (Hilmi 2019).

Snoezelen

Návštěva: 7. 10. 2019

Instituce je vybavena hned dvěma Snoezelen místnostmi. První místnost byla, stejně jako v případě předchozí instituce, vytvořena jednou ze stážistek v průběhu její praxe v roce 2015. Jedná se o středně velký bezbariérový pokoj laděný do příjemných zelených odstínů, ve kterém najdeme sedací pytle, zvedací zařízení, zrcadlo, zrcadlovou kouli, světelnou kouli či optická vlákna. Ta jsou vhodně umístěna v rohu místnosti s dostatečným prostorem pro invalidní vozík. Atmosféru místnosti dokreslují také posuvné rolety s přírodními vzory.

Místnost působí celkově velmi čistým a klidným dojmem (Hilmi 2019; pozorování 7. října 2019).

V druhém případě se pak jedná o profesionálně vybavený Snoezelen, který je zde od počátku vzniku instituce samotné. Jedná se o bílý pokoj, ve kterém najdeme vodní postel, světelné bublinkové válce, světelná optická vlákna, polštáře a projektor, který slouží nejen k promítání obrazců, ale také filmů, jak později prozrazuje Tajmur. V místnosti najdeme i led hvězdné nebe, které tvoří část stropu. Nechybí zde ani elektrické zvedací zařízení pro imobilní klienty. Tajmur zhasíná světlo, pouští hudbu a zapíná veškeré vybavení v místnosti a my tak dostáváme ucelený obraz o tom, jak vypadá velmi dobře vybavený a funkční Snoezelen (Hilmi 2019; pozorování 7. října 2019).

Oba Snoezeleny jsou v instituci primárně používány za účelem stimulace a udržení optimální úrovně vzrušení (arousal). Snoezelen zde tedy vytváří prostor, ve kterém dle aktuálních potřeb můžeme úroveň aktivace jedince zvyšovat nebo naopak snižovat. Snoezelen se tak využívá například každou středu po hipoterapii, kdy je úroveň vzrušení u většiny klientů velmi vysoká, a tak je pobyt v místnosti na místě. Za doprovodu pomalé klidné hudby a tlumených barev dochází ke zklidnění a navození jejich optimálního stavu. Opačná situace nastává u nemluvicích klientů umístěných na invalidním vozíku, u kterých je naopak aktivací úroveň velmi nízká. Zaměstnanci se tak pobyttem ve Snoezelen snaží stimulovat jejich smysly pomocí hudby, barev a světla. Usilují o aktivaci klientů. Jak však dodává Tajmur, obě místnosti jsou také často navštěvovány během dne, ve volných chvílích, za účelem relaxace a odpočinku bez předchozího záměru zasáhnout do úrovně mentálního stavu jedince (Hilmi 2019).

Za zmínku stojí také vyspělé technologie, které instituce využívá. Většina klientů při návštěvě Snoezelenu disponuje tabletem, který signalizuje ukončení pobytu v místnosti. Někteří klienti dokonce mají svá vlastní zařízení. Zaměstnanci, praktikanti a dobrovolníci pak využívají aplikaci Scanhow, která jim po oskenování QR kódu poskytne cenné rady a vedení při nejrůznějších úkonech (jak danou osobu osprchovat, ...). Tento systém je velmi přínosný a efektivní právě u dobrovolníků či začínajících zaměstnanců, napomáhá jim se zorientovat v každodenním provozu instituce, šetří čas i peníze. Tajmur vyslovuje také myšlenku budoucí existence QR kódu pro využití Snoezelenu, která se zpočátku jeví jako dobrý nápad, avšak po delším zvážení ji začínáme zpochybňovat. Scanhow je bezpochyby velmi užitečný nástroj v mnoha oblastech péče o klienty s vícenásobným postižením, nicméně je

důležité si položit otázku, zdali by měl do Snoezelenu vstupovat a s klienty pracovat zaměstnanec, který si o Snoezelenu právě přečetl pár vět z chytrého zařízení (Hilmi 2019).

Obrázek 6: Snoezelen č. 1 v Katrinehaven (zdroj: vlastní)

Obrázek 7: Profesionální Snoezelen v Katrinehaven (zdroj: vlastní)

9.3 Landsbyen Sølund, Skanderborg

Zařízení Landsbyen Solund prošlo mnoha etapami svého vývoje. Původně začínal Solund jako farma, která byla součástí městského parku u jezera a lesa. V tomto období byla instituce zřizována samosprávnou obcí Skanderborg, která v roce 1885 Solund koupila. V průběhu následujících let však došlo ke změnám a zařízení se tak ocitlo v rukou samotného státu. Jako státní instituce měl Solund v roce 1935 asi 550 obyvatel a pouze 100 zaměstnanců. Obyvatelé přispívali k práci na farmě, žili v pokojích s 8 až 10 lůžky a využívali společná sociální zařízení. Děti, ženy a muži žili odděleně. Tehdejší klientelu tvořila široká skupiny lidí, která zahrnovala lidi s lehkým a těžkým postižením i vývojovými vadami (<https://solund.dk/en/about-the-village/>).

V současné době je Solund považován za vesnici, kde žije komunita 230 obyvatel. Samotná klientela je však užší, než tomu bývalo v minulosti. Tvoří ji dospělí jedinci se závažným a trvalým mentálním a fyzickým postižením. Každý obyvatel vesnice má svůj vlastní byt se sociálním zařízením v malé společné bytové jednotce. Co se personálu týče, je ve vesnici zaměstnáno 700 lidí – od doktorů, zdravotních sester, terapeutů, pečovateli, sociálních pracovníků až po zaměstnance, kteří zajišťují provoz instituce jako takové. Vesnice Solund je od roku 2007 součástí správy obce Skanderborg a je největší obytnou jednotkou pro dospělé občany se závažným a trvalým postižením v celém Dánsku. Každoročně se zde koná také Sølund Music Festival, největší hudební festival na světě pro lidi s vývojovým postižením, který každoročně uvítá 20 000 návštěvníků (<https://solund.dk/en/about-the-village/foundation-and-values/>; <https://www.solundfestivalen.dk/>).

Snoezelhuset Guldhornet

Návštěva: 21. 10. 2019

Snoezelen dům byl ve vesnici Solund postaven v roce 2009 a stal se tak vůbec největším zařízením tohoto typu na světě. Celý komplex je založen na špičkových technologiích, které stály v přepočtu 20 milionů českých korun. Snoezelen dům ve Skanderborgu navštěvujeme na základě doporučení pracovníků z předešlých institucí, kteří dávají právě toto zařízení za vzor v celém Dánsku. S velkým očekáváním a nadšením tedy kontaktujeme Søren Lytzau, fyzioterapeuta, který má zde v instituci chod domu na starosti. K našemu překvapení se však dozvídáme, že se dům již nevyužívá jako vyhrazené Snoezelen prostředí, jelikož se instituce rozhodla předefinovat využití konceptu jako takového. V instituci je koncept Snoezelen vnímán

jako základní metoda a princip, který by měl být využíván ve všech interakcích mezi klientem a pečovatelem, tak aby zajistil optimální aktivační úroveň. I tak nám Søren nabízí možnost setkání, kde by mi mohl říci, jakým způsobem instituce vnímá a využívá Snoezelen ve všech každodenních činnostech. Ač nás tato Sørenova odpověď poněkud zaskočila, nabídku setkání přijímáme a těšíme se, co nového se při setkání dozvíme (Lytzau 2019).

Snoezelen dům tvoří půlkruhovou stavbu umístěnou v poměrně odlehle vzdálenosti od veškerého dění instituce. Již při vchodu do domu nás zaujme dlouhá chodba, která je vybavena moderními technologiemi. Středem podlahy se táhne interaktivní chodník tvořený panely, které bylo dříve možno rozsvítit nejrůznějšími barvami. Tyto interaktivní panely najdeme také na zdech. V jednotlivých zákoutích chodby jsou pak umístěna světelná optická vlákna a vaky. Na konci chodby je velká společenská místnost s kuchyní. V celém domě se pak nachází hned několik místností. První místnost, kterou navštívíme, je velmi atypická. Většinu jejího prostoru zaujímá velký útvar připomínající horu, do které je možno vstoupit. Dříve zde fungovala i videoprojekce, která přidávala tomuto pokoji na ještě větší atraktivitu, i ta je však v současné době nefunkční. V druhém pokoji se nachází další, pro Snoezelen neobvyklé vybavení, kterým je dřevěná figurína a dřevěná konstrukce umístěná na zdi. Søren vysvětluje využití figuríny, která vznikla jako výtvarný projekt a na kterou se pomocí projektoru promítaly obrazce vyvolávající v klientech emoce. Dřevěná stěna tvořena jednotlivými vytahovacími díly představuje nový projekt, na kterém se v instituci prozatím pracuje. Cílem tohoto projektu je vytvořit pro každého klienta vlastní originální díl s předměty, materiály či fotografiemi, se kterými by se klient dokázal ztotožnit a které by v něm vyvolaly emoce. Další pokoj, který navštěvujeme a který byl využíván pro účely Snoezelenu dříve obsahoval závěsnou houpačku. Jednalo se o relaxační místnost. Nyní se však prostory tohoto pokoje využívají pro účely fyzioterapie. Probíhají zde také školení. Poslední pokoj je vybaven dvěma bazény naplněnými balónky. I přes veškeré moderní vybavení na nás dům, v porovnání s ostatními Snoezelen zařízeními, působí chladným a neosobním dojmem. Jeho zdi jsou velmi vysoké, vymalované převážně bílou barvou (Lytzau 2019; pozorování 21. října 2019).

Z výše uvedeného popisu je více než zřejmé, že Snoezelen dům již dávno neplní svůj účel. Hlavním důvodem a problémem, který stojí za nefunkčností takto drahého zařízení je jedna centrální jednotka, na které závisí chod všech místností v domě a jejíž oprava by instituci, potažmo obec, stála nemalé peníze. Další problém tkví v samotném umístění budovy, která je poměrně vzdálená od zbytku zařízení. Zaměstnanci tak často čelí situaci, kdy, ač by si to sami

přáli, nemohou odejít s klientem do Snoezelenu a nechat druhého sociálního pracovníka samotného se zbytkem klientely. Tento fakt jen podtrhuje Sørenovu myšlenku, kterou je protkán náš celý rozhovor a která říká, že koncept Snoezelen by měl být vnímán jako součást našich životů jako způsob života, nikoli jako oddělená aktivita. A byla to právě tato myšlenka, která vedení přivedla k nápadu předefinovat koncept jako takový. Vedení se dokonce snaží přijít na jiný název konceptu, nežli je ten původní, tedy Snoezelen. Toto označení již, dle Sørenových slov, neodpovídá současnému pojetí. Jako jeden z možných návrhů uvádí označení Sensory Integration Training Facility, nicméně na finální název si budeme muset ještě nějaký čas počkat (Lytzau 2019).

Velká část rozhovoru je věnována také tématu vzdělávání. K této problematice nás přivádí postřehy a zkušenosti ze zahraničí, kde jsme vyzorovali nedostatečnou kvalifikovanost zaměstnanců v oblasti konceptu Snoezelen. Søren nám dává za pravdu a sám spatřuje v této oblasti velké nedostatky: „*This is not about building big places and investing in fancy toys. This is about knowledge.*“ Zpětně vnímá obrovskou investici do Snoezelen domu jako chybu a její mnohem větší přínos by viděl právě na poli vzdělávání a výzkumu v této oblasti. Dle Sorena by všichni zaměstnanci, kteří pracují s lidmi, ať už hovoříme o lékařích, zdravotních sestrách, terapeutech či učitelích, měli mít znalosti v oblasti fungování smyslové soustavy. Tito lidé by měli mít také povědomí o tom, jak funguje Yerkes – Dodsonův zákon tak, aby byli schopni v dané situaci upravit aktivační úroveň klienta. Dle Sørenových zkušeností se spousta lidí s rozvojem Snoezelen zařízení domnívalo, že při příchodu do takové zařízení zmáčknou ono pomyslné tlačítko, které vykoná celou práci za ně, které dokáže klienty uklidnit. Je však důležité si uvědomit, že oním nástrojem jsou právě zaměstnanci, nikoli Snoezelen prostředí (Lytzau 2019).

Obrázek 8: Snoezelhuset Guldhornet, Landsbyen Solund (zdroj: vlastní)

9.4 Specialbørnehaven Solsikken Silkeborg

Další kroky vedly do zařízení v obci Silkeborg, které se nachází v malebné oblasti nedaleko lesa a řeky a kterému místní neřeknou jinak než Solbo. Solbo je speciální mateřskou školou, která byla postavena v roce 1998 a která svým klientům poskytuje jak pečovatelské, tak odlehčovací služby. Klientela se v případě tohoto zařízení odlišuje od všech ostatních navštívených dánských institucí uvedených v této bakalářské práci. Cílovou skupinu tvoří děti a dospívající s významně a trvale sníženou funkční poruchou ve věku od 0 do 18 let. V zařízení momentálně funguje pět skupin – Anemonen, Dandelion, Chestnut, Lily a Marguerite. První tři skupiny nabízí prostory pro 12 klientů, zbývající dvě mohou poskytnout odlehčovací služby maximálně 10 klientům. Co se mateřské školy týče, denně ji navštěvuje 10 dětí ve věku od 0 do 6 let. V zařízení jsou zaměstnání především pedagogové, nicméně zde působí také fyzioterapeuti, ergoterapeuti či asistenti pedagoga. Všichni se podílejí na vytváření speciálně vzdělávacího prostředí, které se vyznačuje péčí, pospolitostí, zkušenostmi a v neposlední řadě výzvami. Hlavní budova instituce byla postavena již v roce 1950. V roce 2008 však prošla rozsáhlou rekonstrukcí (<https://boernehandicap.silkeborg.dk/Solbo>; Chandrakumaran 2019).

Snoezelen

Navštíveno: 13. 11. 2019

V roce 1989 založila instituce Solbo první Snoezelen dům v Dánsku. Jedná se o budovu rozkládající se na ploše 100 m², ve které najdeme šest barevně odlišných pokojů. I přes finanční náročnost, kterou s sebou Snoezelen dům často přináší se instituce snaží udržet jeho chod. Nově zde byla nainstalována technologie, která v každém pokoji umožňuje přehrávání hudby přes tablet. Tato technologie v mnohém usnadňuje práci terapeutů a přispívá k pozitivním výsledkům při práci s klienty. Prostory Snoezelen domu si může po předchozí domluvě zarezervovat kdokoli – mateřská škola z blízkého okolí či jednotlivec. První návštěva probíhá formou představení zařízení samotného, včetně jeho vybavení, a je zcela zdarma. V případě, že se klient rozhodne navštěvovat Snoezelen dům pravidelně, je mu za hodinu pobytu v zařízení účtován poplatek 300 DKK (v přepočtu asi 1 000 Kč). Součástí domu jsou také prostory vyhrazené pro účely školení či kurzů týkající se konceptu samotného. I tyto prostory jsou pronajímány veřejnosti (<https://boernehandicap.silkeborg.dk/Solbo>; Chandrakumaran 2019).

Modrý pokoj, který navštěvujeme v doprovodu ergoterapeutky Denisiy jako první, je pokoj masážní. Většinu jeho plochy zabírá masážní lehátko. Strop pokoje tvoří hvězdné nebe a v jeho středu, nad lehátkem, se nachází zrcadlo. V místnosti najdeme také tibetskou mísu či nepřeborné množství aromatických olejů. Dle slov terapeutky jsou to právě oleje, díky kterým je tato místnost u klientů velmi oblíbená (Chandrakumaran 2019; pozorování 13. listopadu 2019).

Zelený pokoj je pokoj s podsvíceným bazénem vyplněný míčky. Stejně jako v přechodím případě pokrývá jeho strop nově opravené hvězdné nebe (pozorování 13. listopadu 2019).

Bílý pokoj je největším pokojem v celém Snoezelen domu. Najdeme zde vodní postel, zátěžové přikrývky se závažími, vodní válce a dva typy projektorů. Nově je zde nainstalována také LCD televize, jejíž umístění do Snoezelen zařízení s terapeutkou diskutujeme. V Dánsku je velká spousta Snoezelen zařízení vnímána spíše jako zábavní park nežli místo pro terapii. I z tohoto důvodu klade vedení velký důraz na vzdělání zaměstnanců v oblasti chápání a používání konceptu, tak aby nedocházelo k nesprávným interpretacím a práci v zařízení. Televize by měla v tomto případě sloužit podobnému účelu jako projektory, tedy k promítání obrazů a zvuků (Chandrakumaran 2019; pozorování 13. listopadu 2019).

Dalším, v pořadí třetím pokojem, je pokoj žlutý. Jedná se o velmi malou a útulnou místnost, která jako jediná z výše uvedených slouží ke zvýšení aktivační úrovně. Kromě vodní postele zde najdeme také vibrační lavici. Ta po spuštění hudby umožňuje i neslyšícím osobám vnímat vibrace, které jsou pro stimulaci smyslů velmi důležité (Chandrakumaran 2019; pozorování 13. listopadu 2019).

Po cestě do posledního pokoje procházíme chodbou, která je také součástí domu a obsahuje nejrůznější hmatové a světelné efekty umístěné na podlaze či na zdech. Najdeme zde také polohovací vak vyrobený značkou Protac. Protac je oblíbená dánská firma, která vyvíjí a vyrábí celou řadu jedinečných senzorických integračních pomůcek pro potřeby lidí s tělesným a smyslovým postižením. Sami do vaku uleháme. Terapeutka nás přikrývá třemi cípy, které jsou součástí vaku a jsou vyplněny závažím. Nohy máme umístěné na podnožce vyrobené stejnou firmou. Jsme obklopeni svítícími optickými vlákny. Relaxujeme. I Denisia si tento relaxační koutek velmi chválí a přiznává, že zde sama také tráví čas, pokud si potřebuje vyčistit hlavu. Na závěr dodává, že i v Dánsku se situace mění a spousta Snoezelen zařízení je vyhledáváno také intaktní populací, která má například problémy s relaxací a nalézání klidu. V Dánsku existuje také několik nemocnic, ve kterých jsou zřízeny bílé pokoje (Chandrakumaran 2019; pozorování 13. listopadu 2019).

Poslední místnost v domě nese název vodní. A to z toho důvodu, že zde najdeme vířivku, která slouží k taktilní stimulaci. Každý týden zde dochází malá skupinka dětí z mateřské školy, kterým je právě teplá koupel ku prospěchu. Místnost je opatřena také elektrickým zvedacím zařízením, přebalovacím pultem a masážním lehátkem. Na rohu vířivky je pak umístěno několik hraček a pomůcek, včetně piktogramů. V místnosti najdeme také závěsnou houpačku, která byla pořízena za účelem stimulace vestibulárního systému (Chandrakumaran 2019; pozorování 13. listopadu 2019).

Denisia, která má v instituci mimo jiné na starosti i Snoezelen dům, uvádí, že práci v tomto zařízení má ráda. Pracuje zde od roku 2013 a dříve působila také v organizaci Snoezel Netvaerket i Danmark, která ji umožňovala rozšiřovat obzory v tématice konceptu jako takovém, na který jinak absolvovala pouze velmi málo seminářů. Dnes již sama v této oblasti pořádá školení a kurzy pro studenty i terapeutky. Jedinou nevýhodu spatřuje v časové dotaci. Na práci ve Snoezelen domě má Denisia týdně vyčleněny pouze 2 hodiny, což je dle jejích slov velmi málo. Její práce spočívá ve vymezení cíle, kterého chce při individuální práci s klientem dosáhnout. Vede si záznamy o průběhu každé hodiny a vyhodnocuje, zda bylo daného cíle

dosaženo. Z výše uvedeného můžeme vidět, že Snoezelen koncept se zde v instituci využívá jako reálná terapie, nikoli jako výplň času, jak tomu bylo například v případě první navštívené instituce (Chandrakumaran 2019).

Obrázek 9: Aquatic room ve Snoezelen domě v Solbo (zdroj: vlastní)

9.5 Skovbo Børnecenter, Skanderborg

Skovbo je institucí v obci Skanderborg, která byla nově postavena v roce 2003 a která svým klientům poskytuje internátní služby. Součástí budovy samotné jsou také venkovní prostory (dětské hřiště, smyslová zahrada) speciálně navržené pro klienty se zdravotním postižením. Uvnitř budovy najdeme také Snoezelen pokoj či vířivku. Cílovou skupinu v případě této instituce tvoří děti a dospívající s významně a trvale narušenou funkcí, dále děti a dospívající s mentálním postižením, autismem a souvisejícími vývojovými poruchami. Jsou zde zřízeny tři oddělení, která pracují s odlišnou klientelou. V prvním oddělení najdeme klienty s vícenásobným postižením, ve druhé skupině potom děti a dospívající s autismem. V třetím oddělení pobývají klienti s diagnózou ADHD. Skovbo však může nabídnout své služby maximálně 17 klientům. Rodinám s dětmi/dospívajícími poskytuje instituce poradenské služby. Uznání, dialog, otevřenost, slušnost, oddanost a rozmanitost představují hodnoty, na kterých si instituce zakládá (<http://xn--skovbo-brnecenter-70b.dk/>; pozorování 6. prosince 2019).

Snoezelen

Navštíveno: 6. 12. 2019

Snoezelen pokoj je v instituci Skovbo od jejího samotného založení a má zde velmi výhodné umístění. Najdeme ho již při vchodu do zařízení. Je to právě tento fakt, který dle slov terapeutky Annette přispívá k jeho každodennímu používání. Snoezelen je součástí instituce, nenachází se v jeho odlehlých částech či dokonce odděleně, jak tomu bylo například v případě zařízení Solund. Dle slov terapeutky je Snoezelen mezi klienty velmi oblíbený. Rádi zde tráví čas. Nejčastěji zde dochází k individuální práci s klientem. Vzhledem k tomu, že se Snoezelen stal běžnou a přirozenou součástí života, je dokumentace vedena jen zřídka (Jensen 2019).

Co se samotného vybavení pokoje týče, jedná se o velmi typické Snoezelen zařízení. Samotná místnost je prostorná. Její velkou část zabírá vodní postel a také bazén vyplněný míčky, který je mezi klienty nejoblíbenější. Nechybí ani vibrační lavice, gymnastický míč, vodní válce či projektor s plátnem. Annette mi ukazuje i zátěžové přikrývky, klíny a válce, které se využívají při korekčním či preventivním polohování. V rohu místnosti najdeme skříň s médii pro přehrávání hudby. Stejně jako v předchozích zařízeních zde najdeme také elektrické zvedací zařízení. Ke konci návštěvy uvádí terapeutka celý Snoezelen do chodu, začíná hrát hudba a rozsvěcuje se hvězdné nebe. Snoezelen působí velmi útulným dojmem (pozorování 6. prosince 2019).

Obrázek 10: Snoezelen ve Skovbo Børnecenter (zdroj: vlastní)

10 Výsledky a diskuze

Výsledky výzkumného šetření vyplývají z otevřeného pozorování, polostrukturovaného rozhovoru a obsahové analýzy. Výzkumu se účastnilo celkem 5 institucí nacházejících se v regionu Midtjylland (Střední Jutsko) v Dánském království. Hlavním cílem empirické části práce bylo zmapovat jednotlivá myltismyslová zařízení vybudovaná ve vybraných institucích. Dílčími cíli bylo poté zjistit jejich funkčnost a využitelnost. Abychom se dozvěděli, zdali bylo vytyčených cílů dosaženo, je zapotřebí si nejdříve odpovědět na výzkumné otázky:

VO1: Jsou jednotlivá multismyslová zařízení v institucích využívána?

Ač by se na první pohled mohla tato otázka jevit jako zcela bezdůvodná, opak je pravdou. Z výzkumného šetření vyplynulo, že ne všechny instituce využívají multismyslová prostředí v jejich plné míře. Jedním z důvodů je bezpochyby nedostatečná podpora ze strany vedení, která je pro chod multismyslového zařízení nezbytná. Zásadní roli ve využitelnosti zařízení představuje také financování, jehož přínos by byl oceněn především na poli vzdělávání. Polovina zaměstnanců, se kterými jsme se měli možnost setkat, neabsolvovala v oblasti tematiky Snoezelen žádné školení či kurz a postrádá tedy základní znalosti o senzorické stimulaci. Mezi další aspekty nevyužitelnosti lze na základě šetření zařadit také nevhodné umístění multismyslového zařízení či obavy měnit dosavadní fungování instituce.

VO2: Jaké jsou rozdíly ve vybavenosti zařízení?

Vybraná multismyslová prostředí obecně disponují vybavením na velmi dobré úrovni. Zásadní rozdíly byly shledány především ve funkčnosti jednotlivých pomůcek, které jsou popsány blíže v jednotlivých podkapitolách výsledků výzkumného šetření. Jistou odchylku lze spatřovat taktéž v moderním a zastaralém, nýbrž stále funkčním vybavení.

VO3: Jaké formy práce převládají v průběhu jednotlivých lekcí/pobytu ve Snoezelenu?

Při odpovědi na tuto otázku je nezbytně nutné rozlišit cíle Snoezelenu. Z výzkumného šetření vyplynulo, že pokud je Snoezelen využíván jako terapeutická metoda, pak dochází k individuální formě práce s klienty. Skupinové forma práce ve Snoezelenu je uplatňována za účelem vyplnění volného času a ve velké míře také tam, kde zaměstnanci nedisponují dostatečným vzděláním v oblasti chápání a používání konceptu.

Pokud shrneme veškerá vyhodnocená data, můžeme říci, že téměř všechny zkoumané instituce v regionu Midtjylland užívají dostupných multismyslových zařízení v jejich možné míře. Ve zbývajících případech jsou po předchozím seznámení s konceptem otevření jeho začlenění do běžného chodu instituce. Dále bylo zjištěno, že důvodem neúplného využívání jinak velmi dobře zařízených multismyslových prostředí stojí rovněž přetechnizované digitální vybavení, jehož oprava představuje pro instituci nemalé výdaje. Nicméně z výzkumu vyplývá ochota a chuť zaměstnanců se nadále a průběžně v této oblasti vzdělávat. To je však mnohdy obtížné nejen z hlediska časového vytížení pracovníků, ale také z důvodu konání většiny vzdělávacích akcí na vzdáleném ostrově Sjælland.² I přes to se však instituce snaží své zaměstnance i klienty v oblasti koncepce Snoezelen adekvátním způsobem informovat a podporovat tak jeho správné pojetí a využívání v praxi.

Na základě zkušeností s realizací výzkumu uvádíme následující doporučení do praxe:

- Zvážit samotné umístění multismyslového zařízení v instituci.
- Podpořit zapálené kolegy.
- Zaměřit se spíše než na špičkové vybavení místností na vzdělávání a výzkum v této oblasti.
- Realizovat více vzdělávacích akcí formou workshopů, kurzů, seminářů a konferencí přímo v institucích či jejich blízkém okolí.

Na závěr bychom v rámci diskuze rádi uvedli obdobné studie věnující se tématu Snoezelen.

V roce 2007 byl proveden kvantitativní výzkum K. Janků, který se zabýval analýzou využívání multismyslových místností v České republice. Tohoto výzkumu se účastnilo celkem 618 zařízení pro jedince s mentální retardací a kombinovanými vadami. Na základě informací získaných dotazníkovou formou se ukázalo, že 46 % respondentů koncept Snoezelen nezná. Teoretické znalosti o metodě mělo 41 % respondentů. Studie ukázala, že prakticky využívalo metodu Snoezelen v daném roce pouhých 13 % respondentů. Ve využití metody přitom převládala terapie a podpůrná edukační opatření (33 %). Zjištění nadále poukázala na nesprávné chápání metody Snoezelen, kdy správnou charakteristiku uvedlo pouhých 36 % respondentů.

² Sjælland je hlavním a největším dánským ostrovem, na kterém se nachází hlavní město Kodaň. Jutský poloostrov, na jehož území byl výzkum realizován, leží od Sjællandu ve vzdálenosti 200 km.

Překážku v efektivním využívání metody spatřovali respondenti především ve vysokých nákladech potřebných pro vybavení místnosti. K záporům řadí taktéž nedostatek odborné literatury a povědomí veřejnosti. Pozitivně spatřuje výzkum zájem respondentů o metodu Snoezelen do budoucna (Janků 2010).

Tématem Snoezelen se rovněž zabývalo mnoho studentek v rámci svých bakalářským a diplomových prací. Jedna z diplomových prací se zaměřovala na využití multismyslové místnosti Snoezelen u dospělých psychiatrických pacientů na klinice Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (Cibuřková 2017). Další práce, kterou jsme se rozhodli v rámci srovnání uvést a která je dle našeho názoru velmi přínosná je práce bakalářská zabývající se designem a realizací specializované Snoezelen pomůcky pro osoby s mentálním postižením a jinými diagnózami. Práce reaguje zejména na absenci pomůcky tohoto typu na českém trhu. Kromě konečného designérského řešení pomůcky zahrnuje rovněž skici některých prvotních návrhů, které se mohou stát inspirací pro práci v multismyslovém prostředí. Finální terapeutický set nazvaný „sensoryBOX“ slouží především ke stimulaci smyslového vnímání prostřednictvím čichových, hmatových, sluchových a zrakových podnětů. Pomůcka je vyrobena z kvalitních materiálů a zaujala nás především svým minimalistickým provedením. „SensoryBOX“ byl odzkoušen v praxi a schválen jako funkční prototyp pro celkový rozvoj smyslového vnímání nejen ve Snoezelen prostředí, ale také v dalších zařízeních (nemocnice, školy, školky, stacionáře, volnočasová zařízení, domácnost, apod.) (Sochorová 2019).

Závěr

Tato bakalářská práce shrnuje dosavadní poznatky v oblasti konceptu Snoezelen, které byly dále zkoumány v rámci výzkumného šetření realizovaného v zahraničí. Hlavním cílem výzkumné části práce bylo zmapovat pět vybraných institucí disponujících multismyslovým zařízením v regionu Midtjylland (Střední Jutsko) v Dánském království. Dílčími cíli bylo zjistit, jak jsou tato prostředí využívána a zařízena.

V souvislosti s uvedenými cíli a stanovenými výzkumnými otázkami bylo zjištěno, že jednotlivé dánské instituce svá multismyslová zařízení využívají v různé míře. Tato skutečnost je v první řadě částečně zapříčiněna dlouholetou tradicí jednotlivých zařízení. Jako příklad nám může posloužit historicky první Snoezelen dům v Dánsku v instituci Specialbørnehaven Solsikken, který úspěšně funguje již přes třicet let. Z výsledků výzkumného šetření rovněž vyplynulo, že dalším faktorem ovlivňující využitelnost multismyslových prostor je bezpochyby kvalifikace pracovníků. Ukázalo se, že metodu Snoezelen ve své instituci uplatňují plnohodnotně pouze ti zaměstnanci, kteří v minulosti v této oblasti absolvovali kurz či školení. Ostatní zaměstnanci by se však rádi o metodě dozvěděli více a uvítali by možnost se v dané problematice vzdělávat v bližším okolí. Co se samotného vybavení multismyslových zařízení týče, to ve využitelnosti hrálo roli pouze v případě Snoezelen místnosti Aktivitetshuset Skrivervvej ve Viborgu a Snoezelen domu v Lansbyen Solund. Ostatní navštívené domy a místnosti byly zařízeny velmi kvalitně a funkčně, vždy s ohledem na potřeby dané cílové skupiny. Chvályhodnou a důležitou byla shledávána rovněž snaha vedení institucí poskytovat nemalé finanční prostředky na údržbu, popřípadě modernizaci zařízení.

Na závěr bakalářské práce bychom chtěli navštíveným dánským institucím popřát, aby jejich práce v multismyslovém prostředí přinášela i nadále kýžené výsledky a aby ve svých řadách našli minimálně stejně uvědomělé, nadšené a odhodlané kolegy, s jakými jsme se během výzkumu měli možnost setkat my. Věříme, že účast na výzkumu byla pro pracovníky nejen přínosem, ale i inspirací k bližšímu poznávání a frekventovanějšímu užívání Snoezelen prostředí.

Použitá literatura

Literární zdroje

AYRES, A. Jean a Jeff ROBBINS. *Sensory integration and the child: understanding hidden sensory challenges*. 25th anniversary ed., rev. and updated / by Pediatric Therapy Network; photographs by Shay McAtee. Los Angeles, CA: WPS, c2005. ISBN 978-0-87424-437-3.

BENDOVIÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3.

CIBULKOVÁ, J. *Efekt Snoezelenu v terapii dospělých pacientů v akutní psychiatrické péči*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Fakulta pedagogická.

CLELAND, C. C., & CLARK, C. M. (1966). Sensory deprivation and aberrant behavior among idiots. *American Journal of Mental Deficiency*, 71(2), 213–225.

FAJMONOVÁ, J., & CHOVANCOVÁ, M. (2008). *Snoezelen: možnosti využití snoezelenu při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha: IPPP – Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR.

FERTALOVÁ, Terézia a Iveta ONDRIOVÁ. *Demence: nefarmakologické aktivizační postupy*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-2479-4.

FILATOVA, R. *Snoezelen-MSE*. Vyd. 1. [Frýdek-Místek]: Kleinwächter Josef, 2014. 160 s. ISBN 978-80-905419-3-1.

FILATOVA, R., JANKŮ, K. *Snoezelen*. 1. vyd. Frýdek-Místek: Tiskárna Kleinwächter, 2010. ISBN 978-80-260-0115-7

FOWLER, S. (2007). *Sensory stimulation: sensory-focused activities for people with physical and multiple disabilities*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

FOWLER, S. (2008). *Multisensory Rooms and Environments: Controlled Sensory Experiences for People with Profound and Multiple Disabilities*. London: Jessica Kingsley.

FRANKOVÁ, V. Úzkost a úzkostné poruchy u demence. *Medicína pro praxi*. 2013, 10(2), 64–67.

HÁJKOVÁ, V. (Ed.). (2009). *Bazální stimulace, aktivace a komunikace v edukaci žáků s kombinovaným postižením*. Somatopedická společnost: Praha.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HULSEGGE, J., VERHEUL, A. (1987). *Snoezelen: Another World: A practical book of sensory experience environments for the mentally handicapped*. London: Rompa.

JANKŮ, K. *Využívání metody Snoezelen u osob s mentálním postižením*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-915-5.

KOK, W., PETER, J., & CHOUFOUR, J. (2000). *Snoezelen*. Amsterdam: Bernardus Expertisecentrum/Fontis.

KORMOŠOVÁ, M. (Ed.). (2013). *Využívanie multisenzorickej miestnosti Snoezelen pri práci s klientom centra sociálnych služieb Clementia v Ličartovciach, 74-80: Klient vs. Blízny: Sociálno-teologicko-psychologicko-edukatívne aspekty v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita.

KOSTELECKÁ, M. *Snoezelen jako speciálně pedagogická podpora u dětí s poruchami autistického spektra*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky.

MERTENS, K., 2003. *Snoezelen - eine Einführung in die Praxis*. Dortmund: Verlag modernes Lernen. ISBN 3-8080-0518-1.

MÜLLER, O. (Ed.). (2014). *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada.

OPATŘILOVÁ, D. (2005). *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. Brno: Masarykova univerzita

PASTIERIKOVÁ, L. *Poruchy autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3732-3.

PIDRMAN, V. *Demence*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1490-5.

PONECHALOVÁ, D. (2009). *Snoezelen: úvod do tematiky*. Bratislava: 3lobit

PONECHALOVÁ, D. *Snoezelen pre deti a mladých ľudí s poruchou autistického spektra. Príručka vhodných terapií pre klientov s PAS a príklady dobrej praxe*. Autistické centrum Andreas, 2010. ISBN 978-80-970549-8-4.

REDDON, R. J. et al.: 2004 Immediate Effects of Snoezelen Treatment on Adult Psychiatric Patients and Community Controls. In: *Current Psychology*. Roč. 23, č. 3. 2004. s. 225–237. ISSN 1046-1310

SOCHOROVÁ, K. *Design terapeutické pomůcky pro osoby s mentálním postižením v prostředí Snoezelen*. Zlín, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta multimediálních komunikací.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-060-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2006. 456 s. ISBN 80–7367-091-7.

TRUSCHKOVÁ, P. (2007). Snoezelen jako terapie nových možností. *Speciální pedagogika*, 17, 88 – 93.

VÁGNEROVÁ, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

VERHEUL, A., MERTENS, K. (ed.) *Snoezelen – many countries – a lot of ideas*. Ede: International Snoezelen Association (ISNA), 2003.

VITÁSKOVÁ, K. Snoezelen včera, dnes a zítra. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 2004, roč. 14, s. 68-70. ISSN 1211-2720.

VITÁSKOVÁ, K. *Využití multismyslové metody SNOEZELEN u osob s mentálním postižením*. Brno, 2007. 270 s. Disertační práce. Pdf MU.

YERKES, R. M., & DODSON, J. D. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation. *Journal of comparative neurology and psychology*, 18(5), stránky 459-482.

Elektronické zdroje

ACKERMANN, K. E. (2012). *Snoezelen – podpora nebo požadavek?* Získáno z: <https://3lobit.cz/snoezelen-podpora-nebo-pozadavek/>

Aktivitetshuset Skrivervesvej [online]. Viborg [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://skrivervesj.viborg.dk/>

BAUER, Michael, Jo-Anne RAYNER, Judy TANG, Susan KOCH, Christine WHILE a Fleur O'KEEFE. An evaluation of Snoezelen® compared to 'common best practice' for allaying the symptoms of wandering and restlessness among residents with dementia in aged care facilities. *Geriatric Nursing* [online]. 2015, **36**(6), 462-466 [cit. 2020-03-09]. DOI: 10.1016/j.gerinurse.2015.07.005. ISSN 01974572. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0197457215002888>

COHEN, Ronald A. Yerkes–Dodson Law. KREUTZER, Jeffrey S., John DELUCA a Bruce CAPLAN, ed. *Encyclopedia of Clinical Neuropsychology* [online]. New York, NY: Springer New York, 2011, 2011, s. 2737-2738 [cit. 2020-02-29]. DOI: 10.1007/978-0-387-79948-3_1340. ISBN 978-0-387-79947-6. Dostupné z: http://link.springer.com/10.1007/978-0-387-79948-3_1340

Danish Law: Social Services Act [online]. Copenhagen [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://danskelove.dk/serviceloven>

HRČOVÁ, J. (2016). *Snoezelen u intaktní populace*. Získáno z: <https://3lobit.cz/snoezelen-u-intaktni-populace/>

Lektoři. In: *ISNA-MSE* [online]. (nedat.) [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <http://snoezelen-mse.cz/lektori/>

Průvodce konceptem Snoezelen-MSE [online]. [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: http://www.snoezelen-mse.cz/wp-content/uploads/2017/05/Pruvodce_ISNA.pdf

Skovbo Børnecenter [online]. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://xn--skovbo-brnecenter-70b.dk/>

Snoezelen. In: *International Snoezelen Association – Multi Sensory Environment* [online]. (nedat.) [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://isna-mse.org/snoezelen-2/>

Snoezelnet – The Network for Snoezelen in Denmark [online]. [cit. 2020-02-24].
Dostupné z: <https://www.snoezelnet.dk/>

Solbo [online]. Silkeborg [cit. 2020-02-10].
Dostupné z: <https://boernehandicap.silkeborg.dk/Solbo>

Sølund Music Festival: About us [online]. Denmark [cit. 2020-02-10].
Dostupné z: <https://www.solundfestivalen.dk/>

STRAŠILOVÁ, J. (2019). *Snoezelen zprostředkovává zážitky, které by naši klienti jinak nezažili*. Získáno z: <https://3lobit.cz/snoezelen-zprostredkovava-zazitky-ktere-by-nasi-klienti-jinak-nezazili/>

The Village of Solund: Foundation and values [online]. Denmark [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://solund.dk/>

VALENTOVÁ, A. (2016). *Osoby s demencí – Úvod do tematiky*. Získáno z: <https://3lobit.cz/osoby-s-demenci-uvod-do-tematiky/>

VAN WEERT, Julia C. M., Alexandra M. VAN DULMEN, Peter M. M. SPREEUWENBERG, Jozien M. BENSING a Miel W. RIBBE. The effects of the implementation of snoezelen on the quality of working life in psychogeriatric care. *International Psychogeriatrics*. 2005, 17(03), 407-. DOI: 10.1017/S1041610205002176. ISSN 1041-6102. Dostupné také z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S1041610205002176

Výroční zpráva 2017 [online]. [cit. 2020-02-27].
Dostupné z: file:///C:/Users/Denisa/Downloads/VZ_isna-mse_2017.pdf

Rozhovory

BÆCH Sara, 2019. Rozhovor se zakladatelkou Snoezelenu v Aktivitetshuset Skriversvej. Dánsko. 1. 10.

HILMI Tajmur, 2019. Rozhovor se zaměstnanec a projektovým koordinátorem v Katrinehaven. Dánsko. 7. 10.

HØJSGAARD Annemette, 2019. Rozhovory se sociální pracovníci v Aktivitetshuset Skriversvej. Dánsko. 17. 9. – 4.10.

CHANDRAKUMARAN Denisia, 2019. Rozhovor s ergotareputkou a bývalou členkou Snoezel Netvaerket. Dánsko. 13. 11.

JENSEN Annette, 2019. Rozhovor se sociální pracovnící v Skovbo Børnecenter. Dánsko. 6. 12.

LYTZAU Søren, 2019. Rozhovor s fyzioterapeutem a bývalým členem Snoezel Netvaerket. Dánsko. 21. 10.

Seznam zkratek

MSE – Multisensory Environment (multismyslové prostředí)

ISNA – International Snoezelen Association (Mezinárodní Snoezelen Asociace)

ASNOEZ – Asociace Snoezelen konceptu v ČR

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

ADD – porucha pozornost bez hyperaktivity

LMD – lehká mozková dysfunkce

PAS – poruchy autistického spektra

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Bodečková
Katedra nebo ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Eva Urbanovská, Ph. D.
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Snoezelen jako terapeutická metoda
Název v angličtině:	Snoezelen as a Therapeutic Method
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá konceptem Snoezelen a mapuje vybraná multismyslová zařízení v regionu Midtjylland (Střední Jutsko) v Dánském království. Teoretická část vymezuje pojem Snoezelen a jeho teoretická východiska. Seznamuje nás s historickým vývojem konceptu, multismyslovým prostředím, možnostmi uplatnění a vybranými cílovými skupinami. Empirická část za pomoci kvalitativního výzkumu zkoumá využitelnost a funkčnost navštívených dánských multismyslových zařízení.
Klíčová slova:	Snoezelen, multismyslové prostředí, Dánské království, využití metody, cílové skupiny
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with the concept of Snoezelen and maps selected multisensory environments in the region of Midtjylland (Central Jutland Region) in Denmark. The theoretical part defines the term Snoezelen and its theoretical basis. It acquaints us with the historical development of the concept, the multisensory environment, possibilities of application and selected target groups. The empirical part, with the help of qualitative research, examines the usability and functionality of the visited Danish multisensory facilities.
Klíčová slova v angličtině:	Snoezelen, multisensory environment, Denmark, application of the method, target groups
Rozsah práce:	67
Jazyk práce:	český